

การดัดแปลงตัวละครซูสีไทเฮากับมุมมองทางประวัติศาสตร์:
นวนิยายและละครโทรทัศน์ “ซังฉยงจือเหม่า”¹

The Adaptation of the Character of Empress Dowager Cixi and its
Historical Perspectives: Novel and TV Drama “Cang Qiong Zhi Mao”

เดชาวัต เนตยกุล

Dechawat Nattayakul

กนกพร นุ่มทอง

Kanokporn Numtong

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Humanities, Kasetsart University

Received: 19 December 2022

Revised: 12 February 2023

Accepted: 15 February 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีและสาเหตุแห่งการดัดแปลงตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากนวนิยายญี่ปุ่นเรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* สู่ละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์จีนปี ค.ศ. 2010 โดยนำแนวคิดเรื่องการดัดแปลงวรรณกรรม การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ รวมถึงมุมมองทางประวัติศาสตร์ของชาวจีนและชาวญี่ปุ่นที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮามาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ตัวละครซูสีไทเฮาในฉบับนวนิยายและละครโทรทัศน์ล้วนเสนอภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาใน 3 มุมมอง คือ 1.) แม่ที่รักใคร่ห่วงใยลูก 2.) ผู้ปกครองที่เก่งกาจ เป็นที่รักของประชา และ 3.) มนุษย์ปุถุชน เพียงแต่ฉบับละครโทรทัศน์ได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียดเช่นบุคลิก อุปนิสัย หรือแนวคิดของตัวละคร โดยใช้เรื่องราวในประวัติศาสตร์และการสร้างสรรค์เรื่องราวขึ้นใหม่ เพื่อนำเสนอตัวละครซูสีไทเฮาให้มีมิติและสมบูรณ์มากกว่านิยายต้นฉบับ การดัดแปลงเช่นนี้ใช้กลวิธีการปรับเปลี่ยน ซึ่งสาเหตุเกิดจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันระหว่างผู้ประพันธ์และทีมผู้สร้าง ตัวละครซูสีไทเฮาฉบับนวนิยายมีภาพลักษณ์บางแห่งที่ถึงขั้น ‘ชำระความผิด’ ให้แก่ซูสีไทเฮาในประวัติศาสตร์ จึงเป็นเหตุให้ฉบับละครโทรทัศน์ต้องดัดแปลงตัวละครนี้ให้เหมาะสมกับมุมมองทางประวัติศาสตร์ของประเทศจีนให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ซูสีไทเฮา, ประวัติศาสตร์จีน, นวนิยายญี่ปุ่น, ละครโทรทัศน์จีน, การดัดแปลง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การดัดแปลงนวนิยายญี่ปุ่น *ไซคิวโนะซุบารุ* ฉบับภาษาจีน สู่ละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์จีน “ซังฉยงจือเหม่า” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร. กนกพร นุ่มทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

Abstract

The purpose of this research is to examine the strategies and the reasons for the adaptation of "Empress Dowager Cixi", a character from the Japanese novel, *Cang Qiong Zhi Mao* to the Chinese historical TV drama broadcasted in 2010. The concepts of literary adaptation and whitewashing as well as Chinese and Japanese historical perspectives on "Empress Dowager Cixi" are adopted as a conceptual framework for this research. The findings reveal some similarities and differences between the two versions. The three similar images of "Empress Dowager Cixi" were found in the Japanese novel version and the Chinese TV drama version. These include 1.) the mother who loves and cares for a child, 2.) the skillful ruler who is loved by the people, and 3.) an ordinary human. The differences were found in adaptation through the use of modification strategy. Some details, such as the characters' personalities in the TV drama version were found to be modified because of the different historical perspectives between the TV producer and the novel's author. The image of the "Empress Dowager Cixi" in the novel version may be whitewashed. This could be the reason why the TV drama version had to adapt this character to suit China's historical perspectives.

Keywords: Empress Dowager Cixi, History of China, Japanese novel, Chinese TV drama, Adaptation

บทนำ

นวนิยาย *ซังฉยงจื่อเหม่า*² (苍穹之昴) เป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์จีน ที่ประพันธ์โดย จิโร อาซาดะ (浅田次郎) นักเขียนชาวญี่ปุ่น เนื้อเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ดำเนินอยู่ในยุคปลายราชวงศ์ชิง โดยใช้พระนางซูสีไทเฮา (慈禧太后) เป็นศูนย์กลางของเรื่อง มีตัวละครเอกหลักขุนอวิน และเหลียงเหวินซิวเป็นตัวดำเนินเรื่อง และสิ้นสุดเรื่องด้วยความล้มเหลวของการปฏิรูปปู้ฮู่ (戊戌变法) นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมในประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก และได้ถูกแปลเป็นฉบับภาษาจีนถึงสองครั้งด้วยกัน

หากแต่มีใช้ทุกคนที่นิยมชมชอบในการอ่านวรรณกรรม ดังนั้นจึงมีการดัดแปลงวรรณกรรมเป็นสื่อประเภทอื่น เช่น ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เกมหรือแม้แต่การ์ตูน ซึ่งการนำวรรณกรรมมาดัดแปลงเช่นนี้ ทำให้วรรณกรรมเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่วรรณกรรมนั้น ๆ อีกด้วย

² ชื่อต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นคือ โซคิวโนะซูบารุ 「蒼穹の昴」 แปลว่า "ดาวลูกไก่แห่งนภาลัย" ในที่นี้จะขอใช้ชื่อ "ซังฉยงจื่อเหม่า" (苍穹之昴) จากฉบับภาษาจีนในการเรียก

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2544, หน้า 149) ได้กล่าวถึงการดัดแปลงไว้ในงานเขียนของตนว่า “เมื่อจะทำการวรรณกรรมเพื่อการอ่านให้เป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงนั้น การดัดแปลงเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการเติม-ตัด ทวี-ทอน ขยาย-ยุบ หรือสลับลำดับฉากนาฏการ ตัวละคร สถานที่ และบทสนทนา”

นวนิยายเรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* ถูกนำมาดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ในปี ค.ศ. 2010 โดยเป็นการร่วมทุนสร้างระหว่างบริษัท Beijing HualuBaina Film & TV Company Limited ของประเทศจีน และ Japan Broadcasting Corporation (NHK) ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งหลังจากออกอากาศ ละครโทรทัศน์เรื่องนี้ได้รับกระแสบทวิภาคที่ทั้งในประเทศจีนและญี่ปุ่น ทั้งยังคว้ารางวัลละครโทรทัศน์ยอดเยี่ยม (最佳古装剧) จากงานประกาศรางวัล Asia Rainbow TV Awards ครั้งที่ 1 อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้ออกอากาศในประเทศไทยถึงสองครั้ง โดยครั้งแรกออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในปี ค.ศ. 2011 ด้วยชื่อเรื่อง “ซูสีไทเฮา ก่อนแผ่นดินสั่นสลาย” (พิมพ์ลดา ดีมาก, 2555, หน้า 45) และครั้งที่สองทางสถานีโทรทัศน์ไทยรัฐทีวีในปี ค.ศ. 2016 ในชื่อเรื่อง “ซูสีไทเฮา หงส์เหนือบัลลังก์” (ชุม, 2558, Online)

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “ซังฉยงจือเหม่า” ทั้งฉบับนวนิยายและฉบับละครโทรทัศน์ ก็พบว่าฉบับละครโทรทัศน์ได้ดัดแปลงจากนวนิยายต้นฉบับอยู่หลายจุด ซึ่งมีหนึ่งจุดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือตัวละคร “ซูสีไทเฮา” และด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิธีการดัดแปลงและสาเหตุแห่งการดัดแปลงตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากนวนิยายเรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* สู่ฉบับละครโทรทัศน์ว่ามีกลวิธีการดัดแปลงและมีสาเหตุแห่งการดัดแปลงใดบ้าง โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์เรื่อง “ซังฉยงจือเหม่า” ทั้งในประเทศจีนและประเทศไทย ในเบื้องต้นพบเพียงงานวิจัยที่ศึกษาภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาที่ปรากฏในนวนิยายและละครโทรทัศน์เท่านั้น ทว่าไม่พบการศึกษาวิธีการดัดแปลงรวมถึงสาเหตุแห่งการดัดแปลงตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากฉบับนวนิยายสู่ฉบับละครโทรทัศน์เลย จึงเป็นเหตุให้เกิดงานวิจัยฉบับนี้ขึ้นมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการดัดแปลงและสาเหตุแห่งการดัดแปลงตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากนวนิยายญี่ปุ่นเรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* สู่ละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์จีนปี ค.ศ. 2010

ขอบเขตการวิจัย

1. หนังสือนวนิยายเรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* (苍穹之昴) ฉบับปี ค.ศ. 2010 โดยจิโร อาซาตะ
浅田次郎. (2010). 苍穹之昴 (上). (刘沙沙, 常晓宏译). 长沙: 湖南人民出版社.
浅田次郎. (2010). 苍穹之昴 (下). (常晓宏译). 长沙: 湖南人民出版社.
2. ละครโทรทัศน์ “ซังฉยงจือเหม่า” (苍穹之昴) ปี ค.ศ. 2010 จำนวน 28 ตอน
กำกับโดย วังจวิน นำแสดงโดย ยูโกะ ทานากะ โจวอี้เหว่ย อี้ว์เส้าฉวิน จังป๋ว จังเหมิง อินเถา

ข้อตกลงในการวิจัย

1. ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทย โดยคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารจีนสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2540 โดยยกเว้นตัวอักษรจีนที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ “zh” “ch” “sh” จะไม่ขีดเส้นได้กำกับตามเกณฑ์ และยกเว้นคำศัพท์ที่ชาวไทยนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่แล้ว เช่น ฮ่งเต้ (皇帝) หรือ ซูสีไทเฮา (慈禧太后) เป็นต้น อีกทั้งยังยกเว้นข้อความที่อ้างอิงผู้อื่นมาอีกที ซึ่งจะคงไว้ตามข้อความจากเอกสารต้นฉบับ
2. ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาญี่ปุ่นตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาเยอรมัน สเปน ญี่ปุ่น และมลายู ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาปี พ.ศ. 2561 ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
3. ละครโทรทัศน์ซังฉงจือเหมา (苍穹之昴) ปี ค.ศ. 2010 ผู้วิจัยจะศึกษาฉบับภาษาจีนจากแพลตฟอร์มยูทูบ (Youtube) ทางช่อง “หวาลู่ไป๋นาเร่อป๋วจี้ฉิ่ง” (华录百纳热播剧场) โดยตรง
4. บทบรรยายจากนวนิยาย และบทสนทนาจากละครโทรทัศน์แปลโดยผู้วิจัยเองทั้งหมด

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเรื่องการดัดแปลง

จากการทบทวนวรรณกรรมได้พบผู้ที่ให้ความหมายโดยสังเขปของ “การดัดแปลง” เอาไว้ดังต่อไปนี้ ราชบัณฑิตยสภา (2561, หน้า 6; อังโนนัทนัย ประสานนาม, 2564, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า การดัดแปลงว่า “การแปลงวรรณกรรมประเภทหนึ่งให้เป็นอีกประเภทหนึ่ง การดัดแปลงมีหลายลักษณะ เช่น การดัดแปลงทั้งเรื่อง เป็นต้นว่าการดัดแปลงนวนิยายหรือบทละครทั้งเรื่องเป็นภาพยนตร์หรือบทโทรทัศน์ ...”

รินฤทัย สัจจพันธ์ (2538; อังโนนัทนัย ประสานนาม, 2541, หน้า 29) กล่าวว่า “การนำนวนิยายไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์จำเป็นต้องมีการดัดแปลงไปจากต้นฉบับที่เป็นบทประพันธ์บ้าง เพราะแม้นวนิยายและละครจะเป็นงานศิลปะเหมือนกัน แต่ก็มีศาสตร์เฉพาะตัวต่างกัน นวนิยายใช้วรรณศิลป์สร้างจินตนาการ ในขณะที่ละครหรือภาพยนตร์ใช้ทัศนศิลป์”

นัทนัย ประสานนาม (2564, หน้า 22) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “การดัดแปลง” (adaptation) ไว้ในหนังสือของตนโดยสรุปว่า “การดัดแปลง หมายถึงการทำให้ผลงานหรือตัวบทที่มีมาก่อนกลายเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งหรือตัวบทใหม่ ในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป การดัดแปลงมักหมายถึงการดัดแปลงผลงานในสื่อวรรณกรรมให้เป็นสื่ออื่น เช่นการดัดแปลงนวนิยายหรือเรื่องสั้นเป็นภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์...”

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2544, หน้า 149) ได้กล่าวถึงการดัดแปลงไว้ในงานเขียนของตนว่า “เมื่อจะทำการวรรณกรรมเพื่อการอ่านให้เป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงนั้น การดัดแปลงเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการเติม-ตัด ทวี-ทอน ขยาย-ยุบ หรือสลับลำดับฉากกฏการ ตัวละคร สถานที่ และบทสนทนา” ทว่า

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา พยายามหลีกเลี่ยงคำว่า การดัดแปลง และใช้คำว่า “การแปรรูป” แทน ส่วนเหตุผลและความจำเป็นที่ทำให้วรรณกรรมเพื่อการแสดงแตกต่างจากวรรณกรรมต้นเรื่องก็คือ

1. ผู้จัดทำบทจำเป็นต้อง “จินตนาการ” เพิ่มเติม เพราะบางทีบทประพันธ์ต้นฉบับ อาจจะไม่ได้อธิบายหรือให้รายละเอียดไว้มากพอ นอกจากนั้นวรรณกรรมบางเรื่องอาจมีข้อขัดแย้ง และขาดความมีเหตุมีผล ผู้เขียนบทจึงต้องพยายามหาเหตุผลที่สมจริงให้ เพื่อความถูกต้องตามทฤษฎีละคร
2. ผู้จัดทำบทจำเป็นต้องประเมินรสนิยมของผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ผู้ชมต้องการชมละครอย่างไร ผู้จัดทำบทก็ต้องตอบสนองรสนิยมนั้น ๆ

การที่นำวรรณกรรมมาสร้างเป็นภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์นั้น อาจถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านระยะเวลา ความสมเหตุสมผล หรือรสนิยมของผู้ชมในแต่ละยุคสมัย ด้วยปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นเหตุที่ทำให้มีอาจหลีกเลี่ยงการดัดแปลงได้

ธนสิน ชูตินธรานนท์ (2555, หน้า 41-42) ได้สรุปกลวิธีการดัดแปลงวรรณกรรมสู่สื่อการแสดงไว้ในงานเขียนของตนไว้ โดยสามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

- ด้านโครงเรื่อง : ตัดส่วนของการพรรณานาฏพื้นตัวละคร เพิ่มเงื่อนไขของปัญหาที่ตัวละครต้องเผชิญเปลี่ยนหรือเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องเสียใหม่ และให้น้ำหนักหรือเลือกเน้นย้ำเหตุการณ์ในเรื่องเสียใหม่
- ด้านตัวละคร : สร้างตัวละครขึ้นใหม่ ตัดตัวละครบางตัวทิ้งไป พัฒนาแรงจูงใจของตัวละครให้ชัดเจนขึ้น และเพิ่มรายละเอียดแก่ตัวละครในด้านความคิด ลักษณะนิสัยและการกระทำ
- ด้านความคิด : ตีความความคิดหรือแก่นเรื่องใหม่สำหรับการนำเสนอ เลือกให้น้ำหนักแก่ความคิดย่อยที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง แล้วขยายให้เป็นความคิดหลักผ่านการให้เหตุผลที่เป็นระบบ
- ด้านภาษา : เปลี่ยนสำนวนภาษาและบทสนทนาของตัวละครใหม่ อ้างถึงหรือคัดลอกข้อความจากเรื่องอื่นมาประสมและสอดแทรกในบทสนทนา

จากการบรรยายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “การดัดแปลง” คือการนำผลงานชิ้นหนึ่งมาทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยวิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตัดทอน การขยายความ การปรับเปลี่ยน หรือการสลับองค์ประกอบต่างๆ เพื่อรังสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ขึ้นมาอย่างเหมาะสม

2. แนวคิดเรื่องการชำระความผิดทางประวัติศาสตร์

หวังซือซือ (王四四, 2017, หน้า 8) ได้กล่าวถึงการชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ (历史洗白) โดยสามารถสรุปโดยสังเขปได้ว่า “ตั้งแต่เริ่มศตวรรษใหม่มา ละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์เกิดปรากฏการณ์ ‘ชำระความผิดทางประวัติศาสตร์’ คือการชำระความผิดให้กับบุคคลประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงเชิงลบบางคนที่ได้รับการสรุปความดีความชั่วมานานแล้ว โดยทั่วไปจะแสดงให้เห็นในสองรูปแบบ ประการแรกคือบรรยายความผิดของบุคคลที่มีชื่อในทางไม่ดีให้เบาลง เลี่ยงหนักให้เบาลง และเสริมให้เห็นถึงความรู้สึกในใจชีวิตประจำวันของพวกเขาให้เด่นชัดขึ้นมา ประการที่สองคือกลับขาเป็นดำ ชี้กวางเป็นม้า สร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่บุคคลที่เป็นผู้ร้าย”

หวังซือซือ (2017, หน้า 9-10) ยังได้กล่าวถึงภัยของการชำระความผิดให้แก่บุคคลในประวัติศาสตร์ โดยสามารถสรุปออกมาเป็น 4 ประการคือ

1. เผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ผิด
2. การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ของภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ส่งผลเสียต่อค่านิยม โลกทัศน์และมุมมองทางประวัติศาสตร์ของผู้ชมทั่วไปและวัยรุ่น
3. การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ต่อบุคคลที่เป็นผู้ร้ายของภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ไม่เอื้อต่อการร่วมสร้างจิตวิญญาณแห่งชาติ (精神家园) ของประเทศจีน
4. การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ต่อบุคคลที่เป็นผู้ร้ายของภาพยนตร์และละครโทรทัศน์เป็นการดูหมิ่นต่อเหล่าวีรบุรุษของปวงชนที่ยอมพลีกายถวายชีวิตให้แก่ประเทศ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์” คือการกล่าวถึงบุคคลที่มีความผิดในประวัติศาสตร์ในบริบทที่เบาลง เสริมเหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้ความผิดเหล่านั้นมีเหตุผลมากขึ้น หรือบางทีอาจกลับตาลปัตรจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเลยก็ได้ ซึ่งจากบทความของหวังซือซือจะเห็นได้ว่าการชำระความผิดให้แก่บุคคลในประวัติศาสตร์อาจมีผลเสียมากมาย ดังนั้นการดัดแปลงตัวละครที่มีตัวตนอยู่ในประวัติศาสตร์จึงควรทำด้วยความระมัดระวังอย่างสูง เพื่อไม่ให้กระทบต่อมุมมองทางประวัติศาสตร์ของผู้ชม

3. งานวิจัยเกี่ยวกับตัวละครซูสีไทเฮาในนวนิยายและละครโทรทัศน์ “ซังฉยงจื่อเหม่า”

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวละครซูสีไทเฮา จากนวนิยายและละครโทรทัศน์ “ซังฉยงจื่อเหม่า” ผู้วิจัยได้สืบค้นพบบทความที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ทั้งหมด 3 บทความ โดยเป็นบทความที่เกี่ยวกับนวนิยาย 1 ฉบับ บทความที่เกี่ยวกับละครโทรทัศน์ 1 ฉบับ และวิทยานิพนธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับละครโทรทัศน์อีก 1 ฉบับดังนี้

หลี่ถิงเยี่ยน (李同艳, 2013) ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาในนวนิยาย *ซังฉยงจื่อเหม่า* ในหัวข้อเรื่อง “วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของ ‘ซูสีไทเฮา’ ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *ซังฉยงจื่อเหม่า* ของจิโร อาซาตะ” (浅田次郎历史小说《苍穹之昴》中的“慈禧”形象解析) จากบทความสามารถสรุปได้ว่า จิโร อาซาตะซึ่งเป็นผู้ประพันธ์คิดว่า ภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาไม่ควรที่จะมีด้านเดียว เขาจึงเขียนนิยายให้พระนางซูสีไทเฮามีเลือดเนื้อ มีความเป็นมนุษย์มากขึ้นกว่าเดิม โดยในนิยาย

เรื่องนี้ ชูสีไทเฮามีใช้เพียงไทเฮาที่เหล่าขุนนางจะต้องเคารพกราบกรานอย่างเดียว แต่ยังเป็นมารดาที่รักใคร่บุตรชาย เป็นสตรีที่ปรารถนาความรักความผูกพันเช่นเดียวกัน ซึ่งนี้ก็ทำให้ชาวจีนได้ทำความเข้าใจและได้มุมมองใหม่ในด้านประวัติศาสตร์ด้วย การที่จิโร อาสาตะประพันธ์ออกมาเช่นนี้ หลั่งเยียน คิดว่าอาจเป็นเพราะมุมมองประวัติศาสตร์ของผู้ประพันธ์...แนวคิดที่มีความยึดหยุ่นต่อประวัติศาสตร์ของชาวญี่ปุ่น จะมีความรู้สึกส่วนตัวและจินตนาการเชิงอัตวิสัยปะปนอยู่ด้วย ทำให้การบรรยายถึงบุคคลในประวัติศาสตร์ค่อนข้างเบี่ยงเบนไปจากความจริงในประวัติศาสตร์ ซึ่งนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางด้านมุมมองทางประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ

หลิวฟิงหยวน (刘芳源, 2010) ได้ศึกษาภาพลักษณ์ของพระนางชูสีไทเฮาในละครโทรทัศน์เรื่อง ซังฉงจื่อเหม่า ในหัวข้อ “รูปโฉมของการผจญระหว่างน้ำแข็งและอัคคี: วิเคราะห์การพรรณนาภาพลักษณ์พระนางชูสีไทเฮาจากละครโทรทัศน์ “ซังฉงจื่อเหม่า” (冰火交织的容颜——浅析电视剧《苍穹之昴》对慈禧太后形象的刻画) จากบทความสามารถสรุปได้ว่า ในละครโทรทัศน์เรื่อง “ซังฉงจื่อเหม่า” ได้สร้างภาพลักษณ์ของพระนางชูสีไทเฮาให้แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งละครเรื่องนี้ไม่ได้ลบเลือนภาพลักษณ์ในอดีตที่มีมาแต่อย่างใด แต่มีการเพิ่มเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความอดกลั้น ความซับซ้อนภายในจิตใจของนางมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถลดภาพลักษณ์ความโหดเหี้ยมอำมหิตที่ผู้ชมมีต่อพระนางลงได้ ทั้งยังเสริมให้เห็นถึงความสามารถในการปกครอง บริหารประเทศ และความซับซ้อนของตัวนางให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์มากขึ้นด้วย

พิมพ์ลดา ดีมาก (2555) ได้ศึกษาการสร้างเรื่องเล่าและตัวละคร “ชูสีไทเฮา” ในวรรณกรรม ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเล่าเรื่องและลักษณะตัวละคร “ชูสีไทเฮา” ในวรรณกรรม ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ โดยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท ซึ่งละครโทรทัศน์เรื่อง “ชูสีไทเฮา ก่อนแผ่นดินสั่นสลาย” หรือ “ซังฉงจื่อเหม่า” ก็เป็นหนึ่งในละครโทรทัศน์ที่ถูกวิจัยในครั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ละครเรื่องนี้ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของพระนางชูสีไทเฮาได้มีมิติความเป็นมนุษย์ชัดเจนที่สุด ผ่านมุมมองของนักปกครองและชนที่คนสนิท ส่วนในด้านของการสร้างตัวละคร “ชูสีไทเฮา” จากละครโทรทัศน์ “ชูสีไทเฮา ก่อนแผ่นดินสั่นสลาย” ถูกจัดไว้ในประเภทภาพลักษณ์ของจักรพรรดินีที่เน้นมิติความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีได้ถูกนำเสนอในภาพลักษณ์ของนักปกครองเพียงอย่างเดียว แต่ยังเสนอบทบาทความเป็นแม่ เพื่อลบภาพความโหดร้ายและเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่พระนางชูสีไทเฮา

เนื่องจากตัวละคร “ชูสีไทเฮา” เป็นตัวละครที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพระนางชูสีไทเฮาโดยสังเขป เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยผู้วิจัยแบ่งเป็นมุมมองของชาวจีน และมุมมองของชาวญี่ปุ่น ดังต่อไปนี้

4. มุมมองต่อชูสีไทเฮาของชาวจีนโดยสังเขป

จากการสืบค้นมุมมองของชาวจีนที่มีต่อพระนางชูสีไทเฮา พบว่ามุมมองที่ชาวจีนมีต่อพระนางชูสีไทเฮาโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นความเห็นในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากบทความตัวอย่างดังต่อไปนี้

เซวียไปเฉิง (薛柏成, 2004, หน้า 92) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยครุจีหลิน (吉林师范法学) ได้กล่าวไว้ในบทความ “เหล่านี้อาณาจักรแห่งเอ๋อและประเพณีประวัติศาสตร์ราชวงศ์ชิง” (叶赫那拉氏后妃与清代历史考评) ว่า “ซูสีไทเฮาเป็นผู้ที่มีแนวคิดเอาอำนาจเป็นศูนย์กลาง มีทักษะในการใช้อำนาจสูง เพียงแค่มีอำนาจอยู่ในมือ หากใครคล้อยตามอยู่ หากใครขวางต้องม้วยมรณา เพื่อตอบสนองความพึงพอใจและแสดงให้เห็นถึงอำนาจของนาง นางใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้ทรัพยากรด้านการเงินตอนปลายราชวงศ์ชิงนั้น ร่อยหรอลงเรื่อย ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ก็ลำบากขึ้นเช่นกัน”

ต่งหลิงเฟิง (董凌峰, 2006, หน้า 128) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ถกประเด็นพระนางซูสีไทเฮา และการสร้างความทันสมัยของจีน” (略论慈禧太后与中国近代化) ว่า “การวิพากษ์วิจารณ์พระนางซูสีไทเฮาจะมีเรื่องเสื่อมเสียชื่อเสียงมากกว่าเกียรติคุณเป็นระยะเวลายาวนาน โดยผู้วิจารณ์มักจะให้ความสำคัญกับประเด็นความเป็นเผด็จการ ชอบใช้อำนาจของนาง”

ทางด้านนักวิชาการชาวไทยก็มีการกล่าวถึงมุมมองของชาวจีนที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮาไว้เช่นกัน โดยพิญ บุขบ (2556, หน้า 125-126) อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้กล่าวถึงทัศนะของนักประวัติศาสตร์จีนที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮา โดยสามารถสรุปได้ว่า หลังจากเหตุการณ์การปฏิรูปอู่ฮั่น เหล่าปัญญาชนที่รอดชีวิตจากการประหารได้ทำการโจมตีและประณามพระนางซูสีไทเฮาอย่างดุเดือด สร้างกระแสความเกลียดชังและกระแสด้านพระนางให้หยั่งรากลึกลงในจิตใจของชาวจีน ในสมัยการปกครองของรัฐบาลจีนคณะชาติ ก็มีนักประวัติศาสตร์จำนวนมากให้ความสนใจต่อพระนาง แต่เรื่องราวส่วนใหญ่มักจะกำหนดบทบาทให้พระนางซูสีไทเฮาเป็นทรราชและผู้กดขี่ประชาชนที่ต้องรับผิดชอบต่อความล่มสลายของราชวงศ์ชิง อย่างไรก็ตาม มีนักประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวคิดสุดโต่ง และพยายามเสนอมุมมองอีกด้านในลักษณะชื่นชมยกย่องเพื่อแก้ต่างให้กับพระนาง แต่ก็ประสบความสำเร็จไม่มากนัก เนื่องจากความเกลียดชังในตัวพระนางได้หยั่งรากลึกไปในจิตใจชาวจีนแล้ว

จากสามบทความที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาในสายตาชาวจีนทั่วไปนั้นไม่ใช่ภาพลักษณ์ในทางที่ดีนัก ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการ ใช้อำนาจในทางมิชอบ ใช้เงินฟุ่มเฟือยโดยไม่เห็นความทุกข์ของราษฎรในสายตา เป็นต้น ทว่าตามความเป็นจริงแล้ว ผลงานด้านดีของพระนางซูสีไทเฮาก็มีให้ประจักษ์อยู่บ้างเช่นกัน โดยต่งหลิงเฟิง (2006, หน้า 126-127) ได้สรุปคุณูปการที่พระนางซูสีไทเฮามีต่อการพัฒนาจีนสมัยใหม่ไว้สามประการคือ 1. ให้ความสำคัญแก่ขุนนางชาวจีน ใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันทรงภูมิธรรม 2. ส่งนักศึกษาไปเรียนต่างแดน ยกเลิกการสอบเคอจีวี่ 3. ปฏิรูปการเมืองปลายราชวงศ์ชิง

เช่นเดียวกับ พิญ บุขบ (2556, หน้า 126) ที่กล่าวถึงมุมมองของนักประวัติศาสตร์จีนที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮาในปัจจุบันว่า “ปัจจุบันมุมมองที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮาเริ่มเปิดกว้างขึ้น นักประวัติศาสตร์เริ่มมีทัศนคติและวิเคราะห์บทบาทของพระนางด้วยความเป็นธรรมมากขึ้น ผลงานที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของพระนางซูสีไทเฮาระยะหลัง ๆ จึงไม่มีอคติทางเพศ และมุ่งเน้นวิพากษ์วิจารณ์การปกครองของพระนางซึ่งเป็นเรื่องส่งผลต่อสังคมโดยรวมมากกว่าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตส่วนพระองค์ของพระนาง”

5. มุมมองต่อซูสีไทเฮาของชาวญี่ปุ่นโดยสังเขป

จากการสืบค้นมุมมองที่ชาวญี่ปุ่นมีต่อพระนางซูสีไทเฮา ผู้วิจัยได้พบหนังสือเรื่อง *ซูสีไทเฮาในสายตาชาวญี่ปุ่น* (《日本人眼中的慈禧》) ที่ประพันธ์โดยจิโร ทาฮาระ (田原祐次郎) นักเขียนชาวญี่ปุ่นที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปลายราชวงศ์ชิง แปลโดยต่งต่าน (董丹) สำนักพิมพ์กู้กง (故宫出版社) หนังสือเล่มนี้เดิมมีชื่อว่า *ไทเฮาดำหนักตะวันตกแห่งอาณาจักรชิง* (《清国西太后》) บรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ว่า “แม้หนังสือเล่มนี้จะมีข้อผิดพลาดและมีอคติอยู่บ้าง ทว่าอย่างไรก็เป็นเรื่องที่คนในยุคสมัยนั้นเขียนขึ้น ถือว่าเป็นการนำเสนออีกมุมมองหนึ่งให้พวกเราได้ศึกษาและเข้าใจประวัติศาสตร์” (田原祐次郎, 2013, หน้า 216) ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง จึงนำมาศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยครั้งนี้ หลังจากที่ได้ศึกษาก็พบว่าหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาตั้งแต่ที่พระนางซูสีไทเฮาเริ่มเข้าวังจนถึงปลายรัชสมัย ซึ่งจากเนื้อหาสามารถสังเกตได้ว่า ทักษะที่ผู้ประพันธ์มีต่อพระนางซูสีไทเฮาแตกต่างจากชาวจีนทั่วไป โดยมักจะเชิดชวยกย่องพระนางซูสีไทเฮาเป็นพิเศษ ดังความตัวอย่างในส่วนบทนำต่อไปนี้

“ยามที่ไทเฮาดำหนักตะวันตกทรงพระราชสมภพนั้นก็พบกับชะตาประเทศที่กำลังจะเสื่อมถอย เข้าวังยามที่ราชวงศ์กำลังตกต่ำ ยาม 27 พรรษาฮ่องเต้เสียนเฟิงผู้เป็นพระสวามีก็สวรรคต ยาม 40 พรรษาก็สูญเสียฮ่องเต้ลงจื้อผู้เป็นพระโอรส ในระหว่างนั้น ศักดิ์ก็ต้องเผชิญกับความวุ่นวายของกบฏไท่ผิงและกบฏเหียน การปฏิรูปปู้ฮั่ว ศักดิ์ก็ต้องเผชิญกองทัพอังกฤษ-ฝรั่งเศส สงครามจีน-ฝรั่งเศส สงครามฝิ่น ยาอู่ กบฏนักมวย หากเป็นเพียงสตรีทั่วไปอาจจะทำอะไรไม่ถูก หนีไปให้สิ้นเรื่องก็เป็นได้ แต่ในขณะที่สถานการณ์ของประเทศชาติกำลังเสื่อมโทรม ไทเฮาดำหนักตะวันตกกลับว่าราชการหลังม่านอย่างแน่วแน่ ค่อย ๆ โกล่เกลี่ยความขัดแย้งของชาวฮั่นและแมนจู บรรเทาความขัดแย้งเก่าและใหม่ ปฏิรูประบบ จัดระเบียบมาตรการและยุทธโศภนทางทหาร กลับมากุมอำนาจ สุดท้ายก็ได้จัดเตรียมรัฐธรรมนูญที่ไม่เคยมีมาก่อน ทำให้อาณาจักรชิงที่ใกล้จะล่มสลายฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง แสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์ดังอาทิตย์ที่กลับมาฉายแสงอีกครั้ง พลังอำนาจและความสามารถอันยิ่งใหญ่ของนาง เป็นเรื่องที่พบเห็นได้น้อยตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน” (田原祐次郎, 2013, หน้า 7)

เพียงแค่ข้อความข้างต้นก็สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทักษะของผู้ประพันธ์ (จิโร ทาฮาระ) ที่มีต่อพระนางซูสีไทเฮานั้นเป็นไปในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ ไม่เพียงเท่านั้น เนื่องจากนวนิยายซังฉงจื่อเหมาที่ผู้วิจัยจะศึกษาต้องการนำเสนอตัวละครซูสีไทเฮาในมุมมองของแม่ที่รักลูก ผู้วิจัยจึงเน้นสืบค้นประเด็นความสัมพันธ์แม่ลูกเป็นพิเศษ และพบว่าภายในหนังสือ “ซูสีไทเฮาในสายตาชาวญี่ปุ่น” ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างซูสีไทเฮาและฮ่องเต้กวงซู่ไว้เช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“หากมองในมุมมองของฮ่องเต้กวงซู่ ไทเฮาดำหนักตะวันตกเป็นป้าของพระองค์ ในตอนนั้นนางกำจัดการเห็นต่างแล้วให้พระองค์ครองราชย์ ความสัมพันธ์ของทั้งสองน่าจะสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ข่าวลือต่าง ๆ นานา ที่ว่าทั้งสองไม่ลงรอยกัน แม้กระทั่งคำกล่าวที่ว่าฮ่องเต้ถูกทารุณกรรม ที่จริงล้วนไม่อาจเชื่อได้” (田原祐次郎, 2013, หน้า 53)

“...ข่าวลือที่ว่าในขณะที่ฮ่องเต้ทรงพระเยาว์ จะต้องได้ยินเสียงดุด่าว่ากล่าวในทุกวัน หากต่อต้านเพียงนิดก็จะถูกแสบบาย ไม่ก็ลงโทษคุกพระขงษ์ เมื่อได้พบกับไทเฮาก็ระงับตัวดังพบสิงห์พบพยัคฆ์ เมื่อเติบโตใหญ่ ทุก

ครั้งที่ได้ยินเสียงดังอีกทีก็จะมีเสียงดุด่าของไทเฮาตำหนักตะวันตก สี่พระพักตร์เปลี่ยนในทันที เป็นต้น
ข่าวลือประเภทนี้เกรงว่าจะไม่ใช่เรื่องจริง” (田原祐次郎, 2013, หน้า 53)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์คิดว่าความสัมพันธ์ของซูสีไทเฮาและฮ่องเต้มีความสนิท
สนมใกล้ชิดกัน แม้ว่าอาจมีเรื่องราวที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันบ้างในด้านของแนวคิดเรื่องการปฏิรูป ทว่าก็
มิได้ย่ำแย่ดังเรื่องราวที่ลือกัน

จากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นหนังสือที่ถูกแต่งขึ้นในยุคสมัยที่ราชวงศ์ชิงยังคงอยู่ ทำให้เห็นว่า
ซูสีไทเฮาในสายตาของชาวญี่ปุ่นบางส่วนนั้นผิดแผกจากที่ชาวจีนทั่วไปมองเห็น

นอกจากหนังสือข้างต้น ผู้วิจัยยังได้พบสารคดีญี่ปุ่นชุด “ราชวงศ์แห่งประเทศจีน ความจริงของสตรี
อันชั่วร้าย ตอนไทเฮาตะวันตก” (ชื่อภาษาญี่ปุ่น: 中国王朝よみがえる伝説「悪女たちの真実 西太后」 ชื่อภาษาจีน: 中国皇朝 女性传说 恶女慈禧太后的真相) ที่ผลิตโดยสถานีโทรทัศน์ NHK ของ
ประเทศญี่ปุ่นในปี 2017 โดยสารคดีชุดนี้ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาในอีกมุมมองหนึ่ง ให้ผู้ชม
ได้รู้จักพระนางซูสีไทเฮาในด้านที่แตกต่างออกไป ซึ่ง จิโร อาซาตะ ผู้ประพันธ์นวนิยายซังฉยงจือเหม่า ก็เป็น
แขกรับเชิญที่ถูกสัมภาษณ์ในสารคดีนี้เช่นกัน สารคดีดังกล่าวได้นำเสนอหลักฐานต่าง ๆ ที่ทำให้ภาพลักษณ์ของ
พระนางซูสีไทเฮาต่างจากภาพจำเดิมของผู้ชม ซึ่งผู้วิจัยสรุปเนื้อหาออกมาโดยสังเขปได้ดังนี้

1. พิธีกรผู้ดำเนินรายการได้เดินทางไปพบกับเซียงซือ (向斯) นักวิจัยของพิพิธภัณฑ์ราชวังโบราณ
หรือพระราชวังต้องห้าม ซึ่งเซียงซือได้เสนอแนวคิดที่พระนางซูสีไทเฮาได้รับความสนใจจาก
ประชาชน เหล่าประชาชนเห็นพระนางเป็นดังพุทธะที่มีชีวิตผ่านรูปภาพที่เหล่าประชาชนมาขึ้นรอ
รับเสด็จระหว่างที่พระนางซูสีไทเฮาเสด็จสถานีรถไฟปักกิ่ง และภาพที่พระนางซูสีไทเฮาทรงโบก
พระหัตถ์ให้กับกล้อง
2. ทีมงานได้เดินทางไปยัง “หอจดหมายเหตุประวัติศาสตร์แห่งแรกของจีน” (中国第一历史档案馆) และพบเอกสารราชการที่ชี้ให้เห็นว่าการปรับปรุงพระราชวังฤดูร้อนอีเหอหยวน มิใช่การ
สูญเสียงบประมาณเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นภาระงานให้แก่ประชาชนที่ตักงานในช่วงเวลานั้น
ด้วย จึงเป็นเหตุที่ทำให้ประชาชนขึ้นขอพระนางซูสีไทเฮา
3. ทีมงานได้เดินทางไปสัมภาษณ์เหลียงเจียเจี๋ย (雷家圣) รองศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัย
หนังสือโบราณ มหาวิทยาลัยครูเซี่ยงไฮ้ (上海师范大学古籍整理研究所) ซึ่งเขาได้นำเสนอ
มุมมองใหม่เกี่ยวกับการปฏิรูปในปีอู่ซิว โดยเขามีแนวคิดว่าการทำรัฐประหารของพระนางซูสี
ไทเฮาเป็นการปกป้องประเทศให้พ้นจากแผนร้ายของชาวต่างชาติ แม้แต่เรื่องการวางยาพิษ
สังหารฮ่องเต้กวงซวี่ ก็มีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้ฮ่องเต้กวงซวี่กลับมากุมอำนาจและทำให้ประเทศตก
อยู่ในมือของต่างชาติในที่สุด
4. ทีมงานได้สัมภาษณ์หวังเซ่อ (王澈) นักวิจัย ณ หอจดหมายเหตุประวัติศาสตร์แห่งแรกของจีน
โดยหวังเซ่อชี้ให้เห็นถึงคุณูปการที่พระนางซูสีไทเฮาได้เคยสร้างไว้ เช่นการอนุญาตให้ชาวฮั่นและ

ชาวแมนจูสมรสกันได้อย่างถูกกฎหมาย การให้ความสำคัญกับขุนนางชาวฮั่น การสั่งห้ามรัดเท้า เป็นต้น

5. รายการได้นำเสนอภาพขบวนแห่พระบรมศพซูสีไทเฮาที่มีประชาชนจำนวนมากมาคอยส่งเสด็จสู่สวรรคาลัย
6. รายการได้นำเสนอแผ่นไม้สลักที่มีการเขียนถึงพระนางซูสีไทเฮาว่า “ต้าหมู่” (大母) ซึ่งชาวญี่ปุ่นเข้าใจว่ามีความหมายถึง “มารดาอันยิ่งใหญ่”
7. นำเสนอว่าภาพลักษณ์ด้านลบของพระนางซูสีไทเฮามีที่มาจากหนังสือเรื่อง *China Under the Empress Dowager* ของ J. O. P. Bland และ E. Backhouse

จากสารคดีนี้ทำให้เห็นว่าชาวญี่ปุ่นมีมุมมองต่อพระนางซูสีไทเฮาแตกต่างไปจากชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นทั้งเรื่องความเห็นของประชาชน เรื่องการสร้างอิทธิพล เรื่องการยับยั้งการปฏิรูป เป็นต้น นอกจากนี้ ในสารคดีชุดนี้ จิโร อาซาตะ ยังได้กล่าวว่าเขามองพระนางซูสีไทเฮาเป็นนักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่แห่งประเทศจีนอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าจิโร อาซาตะมีความเคารพเลื่อมใสพระนางซูสีไทเฮาเป็นอย่างมากอีกด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ศึกษาเนื้อหาของตัวละครซูสีไทเฮาจากนวนิยายซังฉยงจือเหม่า (《苍穹之昴》) โดยการอ่านและจดบันทึกประเด็นที่ต้องการศึกษา
2. ศึกษาเนื้อหาของตัวละครซูสีไทเฮาจากละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหม่า (《苍穹之昴》) ปี ค.ศ. 2010 โดยการรับชมและจดบันทึกประเด็นที่ต้องการศึกษา
3. ศึกษาแนวคิดเรื่องการดัดแปลง แนวคิดเรื่องการชำระความผิดทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับพระนางซูสีไทเฮา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับตัวละครซูสีไทเฮาจากนวนิยายและละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหม่า เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล
4. เขียนบรรยายผลการศึกษา อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการศึกษานวนิยายและละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหม่าพบว่าตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในฉบับละครโทรทัศน์มีการนำเสนอที่แตกต่างจากนวนิยายต้นฉบับพอสมควร เนื่องจากถูกดัดแปลงในหลายจุด ซึ่งกลวิธีการดัดแปลงที่เห็นได้ชัดในตัวละครนี้คือ “การปรับเปลี่ยน” ไม่ว่าจะเป็นปรับเปลี่ยนบุคลิก อุปนิสัย หรือปรับเปลี่ยนการแสดงออกของตัวละคร เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่ทำให้ตัวละครนี้ถูกดัดแปลง อาจเป็นเพราะ “มุมมองทางประวัติศาสตร์” ที่แตกต่างกันระหว่างผู้สร้างชาวจีนและผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่น เนื่องจากตัวละครซูสีไทเฮาในฉบับนวนิยายมีความแตกต่างจากประวัติศาสตร์ที่ชาวจีนคุ้นเคยเป็นอย่างมากด้วยการเสริมแต่ง การ

เพิ่มเหตุผลต่าง ๆ นานา จนทำให้ตัวละครพระนางซูสีไทเฮาในฉบับนวนิยายถูกเชิดชูและนำเสนอในเชิงบวกมากเกินไปจนเกินกว่าที่ควรเป็น

ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ที่ปรากฏในนวนิยายซังฉยงจือเหม่ามีภาพลักษณ์แตกต่างจากที่ผู้คนคุ้นเคยกันดี เพราะในหน้าประวัติศาสตร์จีนนั้น ซูสีไทเฮาคือหนึ่งในต้นตอที่ทำให้ราชวงศ์ชิงล่มสลายลง ทว่าซูสีไทเฮาในฉบับนวนิยายเรื่องนี้กลับแตกต่างออกไป ผู้ประพันธ์ได้เพิ่มเหตุผลให้กับประเด็นการล่มสลายของราชวงศ์ชิงใหม่ โดยสร้างเรื่องราว “คำบัญชาของดวงพระวิญญาณฮองเต๋เฉียนหลง” ขึ้นมา โดยดวงพระวิญญาณของฮองเต๋เฉียนหลงมักจะปรากฏมาสื่อสารกับนางเวลาที่นางกลัดกลุ้มใจ ซึ่งฮองเต๋เฉียนหลงได้บัญชาให้ซูสีไทเฮา จบยุศสมัยนี้ลงด้วยมือของตนเอง จึงเป็นเหตุที่ทำให้นางต้องยึดอำนาจและทำตัวเป็นนางมารร้าย แม้กระทั่งต้องสังหารฮองเต๋เฉียนหลงซึ่งก็ต้องยอม ดังตัวอย่างความต่อไปนี้

(ประวัติศาสตร์อันแสนยาวนาน เริ่มตั้งแต่เหยาซุ่น กษัตริย์ปกครอง
ชาติ ชุนนางทำเพื่อราษฎร เจ้าจ๊กต้องกลายเป็นมารร้าย กลายเป็นอสุรี เพื่อ
ล้มประเทศนี้ลง)

“ข้าไม่ยินยอม เช่นนั้น...มันเกินไปมาก น่าสังเวชมากเหลือเกิน...”

ซูสีคิดว่าอกของชายชราไว้นั่น ร้องไห้จนกายสั่นเทา

(มันเกินไป และน่าสังเวชมากจริง ๆ นั่นแหละ คนที่มีความสามารถ
ที่สุดจ๊กต้องแบกรับภารกิจที่น่าสังเวช น่าโหดร้ายนี้ไว้ นี่เป็นบัญชาสวรรค์ เฉก
เช่นเดียวกับตอนที่ข้ามีชีวิตอยู่ เจ้าก็ต้องแบกรับความลำบากที่ประชามิอาจ
เข้าใจได้เช่นเดียวกัน เจ้ามีพรสวรรค์ที่จะทำเรื่องเช่นนี้)

(นวนิยายซังฉยงจือเหม่า เล่มต้น, 2010, หน้า 183)

แม้นางจะไม่ยินยอมที่ต้องทำเช่นนั้น แต่เพื่อการผลัดเปลี่ยนยุศสมัยให้อำนาจคืนสู่ประชาชน นางจึงต้องยอมจำใจทำ ซึ่งการทำตัวเป็นนางมารของนางมักจะแสดงออกโดยการใช้อารมณ์ที่รุนแรง ไร้เหตุผลเสียส่วนมาก ทั้งตะโกนเสียงดัง ตบตีนางกำนัล ทว่าการแสดงออกที่ไร้เหตุผลเหล่านั้น เป็นเพียงเปลือกนอกเท่านั้น เพราะเบื้องลึกในจิตใจที่แท้จริงของนางไม่ต้องการทำเช่นนั้นเลย ไม่เพียงเท่านั้น บางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เช่นเหตุการณ์ที่คังโฮ่วเหว่ยสามารถหนีออกจากประเทศได้ ผู้ประพันธ์ก็ได้แต่งเติมเหตุผลให้พระนางยอมปล่อยคังโฮ่วเหว่ยไปเพราะเห็นใจฮองเต๋ หรือแม้กระทั่งเรื่องการประหาร “หกบุรุษแห่งปู้ฮู่ซิว” (戊戌六君子) ก็มีใช้ประสงค์ที่แท้จริงของนางเช่นกัน ความเลวร้ายที่นางต้องแสดงออกมาทั้งหมด ก็เพื่อล้มยุศกิดินาถนี้ลง คืนอำนาจสู่มือประชาชนอย่างแท้จริง

จากการบรรยายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในฉบับนวนิยาย ผู้ประพันธ์ได้สร้างเหตุผลต่าง ๆ นานาให้พระนางซูสีไทเฮาเป็นบุคคลที่มีความยิ่งใหญ่ เสียสละและมีคุณูปการแก่ประเทศ

ในส่วน of ตัวละครซูสีไทเฮาฉบับละครโทรทัศน์ที่ถูกดัดแปลงมาจากฉบับนวนิยายนั้น กลับมีจุดที่แตกต่างกันออกไป “วังจวิน” (汪俊) ผู้กำกับละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหม่าได้เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “พวก

เราสามารถเห็นภาพลักษณ์ของซูสีไทเฮาได้ครบถ้วนกว่าเดิม นางเป็นคนมีหลายด้าน มีด้านที่โหดร้ายทารุณ แต่ก็เผยให้เห็นถึงความโกรธทุกข์สุขยินดีในฐานะคนเป็นแม่ เผยให้เห็นถึงความเดียวดายและความกลัวของนางในฝ่ายใน จิตใจที่ว้าวุ่นของนาง ความสงสัยของนาง การต่อสู้ภายในจิตใจของนาง อาจเป็นเพราะนางที่ทำให้ราชวงศ์ชิงต้องล่มสลาย แต่นี่เป็นเพียงผลลัพธ์ของเรื่อง พวกเราให้ความสำคัญกับกระบวนการอันซับซ้อนของจิตใจนางที่กระทำเรื่องพวกนี้มากกว่า” (吴月玲, 2010, หน้า 1)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบการนำเสนอตัวละครซูสีไทเฮาฉบับนวนิยาย และฉบับละครโทรทัศน์ออกเป็น 3 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1.) ซูสีไทเฮาในฐานะแม่

ฉบับนวนิยาย : ภายในนวนิยาย*ซังฉยงจือเหม่า* ผู้ประพันธ์ได้เขียนปลุกดันให้พระนางซูสีไทเฮามีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านของความเป็นแม่ที่รักใคร่ห่วงใยลูก ผ่านการกระทำ รวมถึงผ่านบทสนทนาของตัวละครต่าง ๆ แม้ความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างไทเฮาและฮ่องเต้จะเป็นเพียงป่า-หลานกัน ทว่าความรู้สึกที่ทั้งสองมีให้ต่อกันเป็นดังแม่ลูกแท้ ๆ กระทั่งการที่นางยึดอำนาจไว้กับตน ก็เป็นเพราะนางไม่ยอมให้ฮ่องเต้ทรงชี้วัด ต้องแบกรับความทุกข์ความลำบากเหมือนนางอีกด้วย ทว่าไทเฮาก็ยังคงเชื่อมั่นในตัวฮ่องเต้ เชื่อว่าความสามารถของฮ่องเต้จะสามารถเปลี่ยนชะตาและกอบกู้ประเทศนี้เอาไว้ได้ ดังตัวอย่างความต่อไปนี้

“ไม่ว่าผู้ใดก็มีอาจล่วงรู้เหตุผลที่ตนยังคงยึดอำนาจไว้เช่นนี้ ตนนั้นรักฮ่องเต้ทรงชี้วัดดังแก้วตาดวงใจ รักฮ่องเต้น้อยใจเถียนที่เพียบพร้อมทั้งหน้าตาและสติปัญญาผู้นั้น ไม่อยากให้ใจเถียนต้องมาประสบกับความทุกข์ของตน ความทุกข์ที่ทรมานตนทุกคืนวัน” (นวนิยาย*ซังฉยงจือเหม่า* เล่มต้น, 2010, หน้า 201)

“ซูสีไทเฮารู้ดีอยู่แก่พระทัย เด็กคนนี้ ใจเถียน ฮ่องเต้ทรงชี้วัดที่เป็นทายาทสายตรงของตระกูลไอ้ซินเจวีย่หลัว อาจจะสืบเชื้อสายมาจากองค์ใหญ่ ไม่ว่าดวงพระวิญญาณขององค์เถียนหลงจะว่าอย่างไร เด็กคนนี้จักต้องมีกำลังที่เปลี่ยนแปลงคำทำนายได้แน่” (นวนิยาย*ซังฉยงจือเหม่า* เล่มต้น, 2010, หน้า 256)

ฉบับละครโทรทัศน์ : ในประเด็นของความเป็นแม่นั้น ทีมสร้างได้คงสิ่งที่นวนิยายต้องการนำเสนอไว้นั่นก็คือความรักของแม่ที่มีต่อลูกระหว่างไทเฮาและฮ่องเต้ ซึ่งแม้ทั้งสองจะเป็นแม่ลูกแต่เพียงในนาม ทว่าความรู้สึก ความผูกพันที่ไทเฮามีให้แก่ฮ่องเต้นั้นไม่แพ้แม่ลูกแท้ ๆ เลย ซึ่งในฉบับละครโทรทัศน์ก็นำเสนอมุมนี้อยู่บ่อยครั้ง ผู้ชมจะเห็นได้ว่าไทเฮาคอยห่วงเรื่องความรู้สึก อาหารการกิน หรือเรื่องจิตปละของฮ่องเต้อยู่เสมอ แม้จะมีเรื่องที่ผิดใจกันบ้าง แต่ความรักที่มีต่อฮ่องเต้ก็ไม่เคยแปรเปลี่ยน แม้แต่ตอนที่ไทเฮาจะย้ายไปประทับที่พระราชอุทยานอีเหอหยวน ก็ยังคงกล่าวกับหลี่ซุนอวี่ว่าสิ่งที่ดีที่สุดในการย้ายไปประทับที่พระราชอุทยานอีเหอหยวนก็คือตนจะได้ไม่ต้องคาดเดาคิดกับลูกของตนแล้ว ดังความ

ซูลีไทเฮา: หลังจากที่เขาถอนตัวแล้วไปอยู่ที่พระราชอุทยานอี๋เหอหยวนแล้ว เจ้ารู้หรือไม่ว่าสิ่งที่ดีที่สุดคืออะไร?

หลี่ซุนอวี่น: มิทราบพะย่ะค่ะ

ซูลีไทเฮา: สิ่งที่ดีที่สุดก็คือ ข้าและลูกของข้าก็ไม่ต้องคอยคาดเดาจิตใจของกันและกันแล้ว ข้ามอบอำนาจทั้งหมดให้เขา ให้เขาตัดสินใจเองผู้เดียว ทำความคิดของตนให้เป็นจริง คาดว่าพอเป็นเช่นนี้แล้ว เขาก็คงไม่มีความจำเป็นจนถึงกับต้องวางแผนทำร้ายข้าแล้วละ

(ละครโทรทัศน์ซ่งฉงจื่อเหม่า, ตอนที่ 20, 26:20-26:53)

ทว่าสิ่งที่ฉบับละครโทรทัศน์แตกต่างจากฉบับนวนิยายคือความรักที่ไทเฮามีแก่องค์เต๋นนั้นมีขีดจำกัด ในนวนิยายไทเฮารักองค์เต๋อย่างสุดหัวใจ แม้แต่เหตุผลที่ซูลีไทเฮาไม่ยอมสละอำนาจก็เพราะเป็นห่วงจิตใจขององค์เต๋ ทว่าในฉบับละครโทรทัศน์นั้นแตกต่างกันออกไป หากนางคิดว่าสิ่งใดไม่เป็นธรรมกับนาง นางก็จะมีความคิดต่อต้านอย่างที่สุด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากเหตุการณ์ที่พูดถากถางองค์เต๋ในตอนที่ 27 ในเหตุการณ์นี้ องค์เต๋ทรงชี้ว่าได้ยอมใช้ราชบัลลังก์แลกกับชีวิตของ “เหลียงเหวินชิว” ขุนนางคู่ใจ หลังจากที่มีการปฏิรูปล้มเลว แต่กลับถูกไทเฮาพูดจาเยาะเย้ย ซึ่งเหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์ที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เพราะในนวนิยายไทเฮารักองค์เต๋ดังลูกแท้ ๆ และเห็นความสามารถขององค์เต๋ จึงไม่มีทางตรัสกับองค์เต๋เช่นนี้ได้

ซูลีไทเฮา: ในมุมมองของข้า เหตุผลบนโลกใบนี้ก็ไม่มีอะไรไปมากกว่านี้แล้วแหละ หนึ่งคือเหตุผลที่ถูก อีกหนึ่งคือเหตุผลที่ผิด และอีกหนึ่งคือเหตุผลของข้า ส่วนเหตุผลของข้ามันง่ายเป็นอย่างมาก จะว่าไปก็มีแค่ข้อเดียว ผู้ใดทำให้ข้าไม่สุขใจเพียงเวลาเดียว ข้าจักทำให้ผู้นั้นไม่สุขใจไปตลอดชีวิต

องค์เต๋: ลูกขอพระกรุณาจากพระมารดา ลูกยินยอมใช้บัลลังก์ของตนแลกกับชีวิตของเหลียงเหวินชิว

ซูลีไทเฮา: เจ้าเด็กคนนี้นี่นะ ผ่านการฝึกฝนในการว่าราชกิจเองมาเป็นเวลาหลายปี พัฒนาขึ้นเยอะเลยจริง ๆ มิผิด จะว่าไปแล้ว ไม่ว่าจะราชกิจน้อยใหญ่ระดับประเทศ เรื่องราวปัญหาของแผ่นดิน เนื้อในของมันก็แค่การทำการค้าเท่านั้นแหละ เพียงแต่เจ้าจักต้องนำสิ่งของที่เป็นของเจ้ามาแลกเปลี่ยนกับข้าลิ เจ้าขึ้นครองราชย์มา 24 ปี ไม่ว่าวันไหนข้าก็สามารถไล่เจ้าลงจากบัลลังก์ได้ เจ้าคงไม่ได้คิดว่าราชบัลลังก์นี้เคยเป็นของเจ้าจริง ๆ ใช่ไหม

(ละครโทรทัศน์ซ่งฉงจื่อเหม่า, ตอนที่ 27, 03:48-05:55)

การปรับเปลี่ยนเช่นนี้ มิเพียงสามารถคงสิ่งที่นวนิยายต้องการนำเสนอไว้ได้ในส่วนหนึ่ง ทั้งยังสามารถผสมผสานภาพลักษณ์เก่าของซูลีไทเฮาในฐานะ “แม่” ตามประวัติศาสตร์ได้อย่างลงตัว เพราะในเรื่องของความเป็นแม่นี้ สี่ว์กวงหยวน (徐广源, 2007, หน้า 173) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยสุสานราชวงศ์ซ่งได้กล่าวไว้ในงานเขียนของตนว่า “ความกระหายในอำนาจของซูลีนั้นสูงมาก ไม่ยอมให้ผู้ใดละเลยอำนาจและฐานะของ

นาง แม้ว่าจะเป็นลูกชายแท้ ๆ หรือลูกสะใภ้ นางก็จะเริ่มจากความสนใจของนาง จะลงโทษหรือประทานรางวัล ก็ขึ้นกับอารมณ์ของตัวนางเอง...นางเป็นแม่ที่เห็นแก่ตัว ร้ายกาจ ไม่คำนึงถึงความผูกพันคนหนึ่ง”

2.) ชูสีไทเฮาในฐานะผู้ปกครองประเทศ

ฉบับนวนิยาย : ชูสีไทเฮาในนวนิยายซังฉยงจือเหม่าถูกเขียนให้มีความเก่งกาจ มีทักษะในการปกครองและการใช้อำนาจเป็นอย่างดี แม้แต่เรื่องการปฏิรูปประเทศหรือการกำหนดรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นแนวคิดของฝ่ายปฏิรูป นางก็สามารถทำความเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ โดยผู้ประพันธ์ได้บรรยายความถึงความสามารถของไทเฮาไว้ในหลายสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น

“ในความเป็นจริงแล้ว ความสามารถในการทรงงานของไทเฮา ไม่เพียงเหล่าชินหวังที่มากเล่ห์เพทุบาย รวมถึงชาวกองธงที่รับสืบทอดตำแหน่งกันมาอาจเทียบได้แล้ว แม้แต่ขุนนางชาวฮั่นที่ผ่านการสอบเคอจีวี่มาก็ยังคงห่างชั้นนัก” (นวนิยายซังฉยงจือเหม่า เล่มต้น, 2010, หน้า 275)

ไม่เพียงแต่ความเก่งกาจในการบริหารหรือการใช้อำนาจเท่านั้น ตัวละครชูสีไทเฮาในนวนิยายเรื่องซังฉยงจือเหม่า ยังเป็นที่เคารพรักของประชาชนชาวจีนนอกเหนือกลุ่มปฏิรูปอีกด้วย โดยผู้ประพันธ์ได้ใช้บทสนทนาระหว่างตัวละครหรือบทบรรยายเชิดชูให้ชูสีไทเฮาเป็นดังพระโพธิสัตว์กวนอิม หรือแม้กระทั่งเป็นดังพุทธองค์อันเป็นที่เลื่อมใสของประชาชนทั่วไป ดังความ

“ส่วนชาวจีน ไม่ว่าเป็นใครล้วนไม่คิดเช่นนั้นหรอก ที่ผู้คนเรียกนางว่า ‘พระพุทธองค์ที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา’ ไม่ใช่คำสั่งของเบื้องบนด้วยซ้ำ พุทธแบบนี้แล้วกัน สำหรับคนราชวงศ์ชิงทั้งหมด ไทเฮาดำหนักตะวันตกเป็นดาราใหญ่ เป็นมารดาที่เปี่ยมเมตตา เป็นผู้นำที่เพียบพร้อมด้วยรูปโฉมและความสามารถ” (ซังฉยงจือเหม่า เล่มปลาย, 2010, หน้า 30)

ฉบับละครโทรทัศน์ : ทีมผู้สร้างได้นำเสนอให้เห็นถึงทักษะการบริหาร การใช้อำนาจของนาง ความเด็ดขาดในฐานะผู้ปกครองของนางผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น แม้ฉบับนวนิยายจะมีบรรยายถึงอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารอำนาจของนางอย่างเป็นรูปธรรมเท่าไรนัก ฉบับละครโทรทัศน์จึงเพิ่มเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อสะท้อนให้เห็นชูสีไทเฮาในมุมนี้มากขึ้น ทว่าสิ่งที่แตกต่างจากฉบับนวนิยายคือมีการเพิ่มเรื่องราวในเชิงลบให้เยอะขึ้น มิใช่การนำเสนอเชิงบวกเพียงอย่างเดียว มีทั้งการใช้อุบาย มุมที่ดูดินแดนครีต มุมโอหัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1) เชี่ยวชาญการใช้อุบายการเมือง

ตัวอย่างเช่นเหตุการณ์การยกเลิกจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา 60 พรรษาของชูสีไทเฮา ซึ่งเดิมทีเหลียงเหวินชิวได้ถวายฎีกาให้ยกเลิกงานเฉลิมพระชนมพรรษาของไทเฮาแต่ฮ่องเต้ ทว่าฮ่องเต้ยังมิกล้าอนุมัติ เมื่อชูสีไทเฮารู้เรื่องจึงถามเหตุผลที่ฮ่องเต้ไม่ยอมอนุมัติฎีกานั้น ฮองเต้กล่าวว่าไม่เห็นด้วยกับเหลียงเหวินชิว

ทว่ายังหาเหตุผลที่จะปฏิเสธไม่ได้ ไทเฮารู้ความคิดของฮ่องเต้ที่ว่าอยากอนุมัติแต่กลัวไทเฮาพิโรธ อยากปฏิเสธ แต่ก็ปฏิเสธไม่ลง จึงให้นางผู้เฒ่าไปกับไทเฮาก่อน ไทเฮาไม่มีท่าทีกริ้วแต่อย่างใด ภายหลังไทเฮาได้ให้ขุนนางสำนักพระราชวังลดขนาดวันเกิดลง เพื่อไม่ให้เป็นที่ครหา แต่ก็ไม่วายที่จะกล่าวว่าเป็นความคิดของเหลียงเหวินชิว ดังบทสนทนาต่อไปนี้

ซูสีไทเฮา: หลายวันก่อน ขุนนางสอนหนังสือประจำสำนักฮั่นหลินเหลียงเหวินชิว ถวายฎีกาให้หยุด
จัดงานเฉลิม

ทรงลู่: นี่ จะเป็นไปได้อย่างไร

ซูสีไทเฮา: ที่เขาพูดมาก็มีเหตุผล แนวหน้ากำลังทำสงครามอย่างสุดชีวิต พวกเรายังคงสนุกสุขสันต์
ร้องรำทำเพลงอยู่ในเมืองหลวง จะกระทบต่อใจประชาและขวัญทหารได้ หากผู้ตรวจการ
ถวายฎีกา พวกเราก็คงเสียหน้าเองมิใช่หรือ? ว่ากันตามตรง ข้าก็ไม่มีจิตใจฉลองงานวันเกิด
60 ปีนี้แล้วแหละ มีผู้คล้อยตามเขา แล้วอนุมัติฎีกาเหลียงเหวินชิวดีกว่า

ทรงลู่: นี่ นี่ เพียงแต่ต้องลำบากไทเฮาแล้ว

ซูสีไทเฮา: วันเกิดนี้ ว่ากันตามพิธีรีตองก็จะต้องฉลองสินะ ข้าว่างานวันเกิดนี้ก็ลดขนาดลง จัดแคใน
พระราชวังก็พอแล้ว

ทรงลู่: พะยะคะ บ่าวน้อมรับพระราชเสาวนีย์

(ละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหมา, ตอนที่ 16, 08:57-10:03)

จากบทสนทนาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แม้ซูสีไทเฮาจะยอมถอยให้หนึ่งก้าวโดยการลดขนาดวันเกิดของตนลง ทว่าก็ไม่ยอมให้เหล่าคณะปฏิรูปสำเร็จอย่างราบรื่น ซึ่งซูสีไทเฮาได้สร้างความไม่พอใจในตัวเหลียงเหวินชิวให้แก่ขุนนางสำนักพระราชวังแล้วนั่นเอง เพราะถ้าหากพระนางอยากลดขนาดวันเกิดจากใจจริง ก็คงไม่กล่าวว่าใครเป็นผู้ถวายฎีกานี้

นอกจากเหตุการณ์ข้างต้น ยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้ชมเห็นว่าไทเฮายังคงเชี่ยวชาญในการใช้อุบายทางการเมืองอยู่ เช่นเหตุการณ์ออกอุบายให้เหล่าขุนนางผู้ใหญ่ถวายฎีกาให้ไทเฮาขึ้นระชาภิเษกในตอนที่ 1-2 เหตุการณ์กดอำนาจขุนนางชิงหวิงโดยใช้เรื่องต้นไปกั๊วบนสุสานในตอนที่ 8 เหตุการณ์ทหารล้อมอี่เหอหยวนที่ถูกปูเรื่องมาตั้งแต่ตอนที่ 22 เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ส่วนใหญ่มักจะเป็นเหตุการณ์ที่ละครโทรทัศน์เพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อให้เห็นมุมมองด้านการเมืองของไทเฮาได้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งยังสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ ตามที่เซวียไปเฉิง (2004: 92) ได้กล่าวไว้ว่า “ซูสีไทเฮาเป็นผู้ที่มีแนวคิดเอาอำนาจเป็นศูนย์กลาง มีทักษะในการใช้อำนาจสูง เพียงแคมีอำนาจอยู่ในมือ หากใครคล้อยตามอยู่ หากใครขวางต้องม้วยมรณา” อีกด้วย

2.2) ดุดันเคร่งครัด

ในการสร้างตัวละครซูสีไทเฮาขึ้นมา ย่อมต้องรักษาภาพลักษณ์ดุดันของพระนางซูสีไทเฮาไว้ด้วยเช่นกัน ทว่ามีการปรับเปลี่ยนให้มีเหตุผลมากขึ้น มีการใช้สายตา ใช้สง่าราศีของนักแสดงในการแสดงออกถึง

ความโกรธ ความเคร่งครัด ไม่ได้ใช้การไว้วางใจใช้อารมณ์ที่รุนแรงเหมือนในนิยายต้นฉบับดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นเพียงอย่างเดียว เช่นเหตุการณ์ที่ไทเฮาตกเตียงสองเฮาเรื่องการปฏิบัติตนต่อฮ่องเต้ในตอน 6 ซึ่งฮ่องเฮาจะเป็นหลานแท้ ๆ ของไทเฮา แต่ก็ยังโดนตำหนิเช่นเดียวกัน หรือเหตุการณ์สำคัญอย่างการโอบยและลดยศพระมเหสีเงินเพยเป็นก๊วยเหรินในตอน 14 เพราะนางยุ่งราชกิจและพูดจาล่วงเกินซูสีไทเฮา ดังความ

ซูสีไทเฮา: เจ้ากล่าวว่าเขาใช้เงินซื้อตำแหน่ง มีหลักฐานไหม?

เงินเพย: ทูลเหล่าฝัวเหย³ คนที่เป็นคนจัดการเรื่องให้ก็มีให้หม่อมฉัน หม่อมฉันจะมีหลักฐานได้เยี่ยงไรเพคะ ฝ่ายตรวจการยังสามารถรายงานความตามข่าวลือ ในเมื่อมีข่าวลือว่าอัครมเหสีใช้เงินซื้อตำแหน่ง อย่างน้อยก็ควรสืบให้ชัดเจน ไม่ถูกหรือเพคะ

ซูสีไทเฮา: ย่อมควรสืบแน่นอน เพียงแต่เรื่องนี้ออกจากปากเจ้าก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรแล้ว เจ้าทำเช่นนี้เรียกว่ายุ่งราชกิจแล้วเจ้ารู้ไหม เหล่าสนมนางในตำซังห้ามยุ่งงานราชกิจคือกฎบรรพชนของพวกเรา แม้แต่เรื่องนี้เจ้าก็ยังไม่รู้เช่นนั้นหรือ?

เงินเพย: กฎบรรพชนข้อนี้ วันนี้หม่อมฉันจึงจะเข้าใจลึกซึ้งที่แท้เหล่าสนมนางในตำซังห้ามยุ่งราชกิจแต่อนุญาตให้ว่าราชการหลังม่านได้...เหล่าฝัวเหย หม่อมฉันเพียงแค่ปากไว มิได้คิดเป็นอื่นใดขอเหล่าฝัวเหยทรงประทานอภัยด้วย

ซูสีไทเฮา: ข้าอยู่มาจนถึงขนาดนี้ ยังไม่เคยเจอสิ่งที่ไม่รู้ดีรู้ชั่วเช่นเจ้ามาก่อนเลย

(ละครโทรทัศน์ซังฉงจื่อเหมา, ตอนที่ 14, 23:18-24:35)

หลังจากบทสนทนาข้างต้น พระมเหสีเงินเพยก็ถูกลดชั้นให้เป็นเพียง “ก๊วยเหริน” ซ้ำยังถูกโอบยต่อหน้าธารกำนัลอีกด้วย เหตุการณ์จริงจะเป็นเช่นไรไม่มีใครทราบได้ แต่หากอ้างอิงจากงานเขียนของสิ่วกวงหยวน ก็เห็นว่าเหตุการณ์ภายในเรื่องมีความคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริง ซึ่งบันทึกจดหมายเหตุพระราชวังชิง (《清宫档案》) ได้ยืนยันแล้วว่าในวันที่ 28 เดือน 10 พระมเหสีเงินเพยโดน “โทษโอบยถอดพระภูษา” ก็คือการตีโดยถอดเสื้อผ้า (徐广源, 2005, หน้า 234) ในวันถัดมาจึงถูกลดชั้นเป็นก๊วยเหริน เพราะยุ่งเรื่องราชกิจ (徐广源, 2005, หน้า 232) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นคำสั่งของซูสีไทเฮาทั้งสิ้น

2.3) ใช้อำนาจในทางมิชอบ

ภาพจำที่ชาวจีนคุ้นเคยกับซูสีไทเฮามากที่สุด คงจะหลีกเลี่ยงภาพลักษณ์ที่ชอบบงกชอำนาจบาตรใหญ่ หรือการใช้อำนาจในทางที่มิชอบไปไม่ได้ ซึ่งในฉบับนวนิยายไม่ค่อยนำเสนอในมุมนี้สัก เพราะจะเน้นการเชิดชูคุณงามความดีของพระนางเสียมากกว่า ทว่าฉบับละครโทรทัศน์ได้นำบุคลิกนี้มาใส่ในตัวละครซูสีไทเฮา ให้ซูสีไทเฮามีทั้งความอวดดี ใช้อำนาจในทางมิชอบ หรือแม้กระทั่งโอหังจนเปรียบเทียบกับตัวเองเป็นราชวงศ์ชิงด้วย โดยให้แสดงออกผ่านเหตุการณ์หรือบทสนทนาต่าง ๆ เช่นการสนทนาระหว่างเคโนชูเกะ โอะกะ และชิบะโกโร เกี่ยวกับการซ่อมแซมอิ๋เหอหยวนโดยใช้เงินจากกองทัพ ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ชาวจีนต่างก็รู้กันเป็นอย่างดี

³ “เหล่าฝัวเหย” (老佛爷) เป็นคำที่ใช้เรียกพระนางซูสีไทเฮา เปรียบพระนางเป็นดังโพธิสัตว์เก่า

แม้เหตุการณ์ดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบการสนทนาของบุคคลที่สาม และพูดถึงการใช้บริการทหารในรูปแบบของ “ข้าวลือ” แต่ก็ไม่ได้มีการแก้ตัวแทนซูสีไทเฮาว่าเหตุการณ์นี้เป็นจริงหรือไม่แต่อย่างใด

หรืออาจสังเกตจากเรื่องการบูรณะสุสานของพระนางซูสีไทเฮาที่ปรากฏในตอนที่ 8 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทรงถูกราบทูลให้ซูสีไทเฮาซ่อมแซมสุสาน เพราะอยากให้สุสานของพระนางซูสีไทเฮาดีกว่าพระนางซูอาน โดยใช้ข้ออ้างว่ามีจุดที่ผุพัง เพราะฝนตกหนักหลายปี ภายหลังไทเฮาจึงมีปากเสียงกับขุนจีนหวังเรื่องการตกแต่งสุสานที่หรูหราเกินความจำเป็นและมีการใช้งบประมาณมหาศาล โดยเรื่องที่พระนางซูสีไทเฮาให้ตกแต่งสุสานเกินความจำเป็นนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์ จากบทความเรื่อง “วิเคราะห์จิตใจที่ซับซ้อนของพระนางซูสีไทเฮาผ่านรูปแบบการก่อสร้างสุสานผู้ลี้ภัย ณ ชิงตงหลิง” (从普陀峪定东陵的建筑风格分析慈禧复杂的心理) ได้กล่าวว่า “รัชศกกว๋างซวี่ที่ 21 ซูสีไทเฮามีสนใจปัญหาภายในและภายนอกประเทศ และปัญหาท้องพระคลังร่อยหรอ ปรับปรุงสุสานครั้งใหญ่ รื้อสิ่งก่อสร้างหลักและสร้างใหม่ ใช้ระยะเวลาการก่อสร้างใหม่ 13 ปี โดยใช้เหตุผล ‘ไม่ได้รับการซ่อมแซมเป็นเวลานาน’...” (罗丽欣, 2002, หน้า 86) ซึ่งสอดคล้องกับบทความเรื่อง “ตำนานสุสานชิงตงหลิง” (清东陵传奇) ที่กล่าวไว้ว่า “รัชศกกว๋างซวี่ปีที่ 21 (ปีค.ศ. 1985) เดือนแปด เหล่าขุนนางผู้คุ้มกันสุสานชิงตงหลิงได้ทูลเกล้าถวายฎีกา กล่าวว่าสุสานตั้งตงหลิงฝนตกติดต่อกันหลายปี มีจุดที่ผุพังรั่วซึมอยู่หลายแห่ง จำต้องซ่อมแซมโดยด่วน ซูสีไทเฮาจึงคว้าโอกาสนี้ส่งชิงจีนหวังอี้ควงและเจ้ากรมกลาโหมทรงลู่คนสนิทของตนเป็นขุนนางผู้รับผิดชอบเรื่องนี้ พวกเขารู้พระทัยของซูสีไทเฮาเป็นอย่างดี ในขณะที่ประมาณการก่อสร้างใหม่ได้เพิ่มความยากเข้าไป ทำสิ่งก่อสร้างภายในสุสานราวกับว่าไม่มีแห่งใดที่ไม่ต้องซ่อมแซมเลย ตำแหน่งใหญ่และตำแหน่งปีกทางตะวันออกและตะวันตกจากเดิมที่ต้องเปลี่ยนกระเบื้อง เปลี่ยนเป็นเรือถอนสร้างใหม่” (刘勇, 柴志荣&梅生, 2002, หน้า 34)

3.) ซูสีไทเฮาในฐานะมนุษย์ปดฺขุณ

ฉบับนวนิยาย : ผู้ประพันธ์ไม่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของซูสีไทเฮา ให้เห็นในมุมมองผู้ปกครองแผ่นดินและแม่ของลูกเท่านั้น ผู้ประพันธ์ยังต้องการนำเสนอมุมมองที่นางเป็นสตรี เป็นมนุษย์ทั่วไปคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในพระราชวังแห่งนี้อีกด้วย ซึ่งมุมมองนี้มักจะนำเสนอผ่านตัวละคร “หลี่ซุนอวี่น” ขันที่ข้างพระวรกายพระนางซูสีไทเฮา ให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความรู้สึก และชีวิตส่วนตัวของพระนางมากขึ้น ดังความตัวอย่างต่อไปนี้

“ในสายตาของเหล่าขุนนางที่ถวายบังคมอยู่นอกพระที่นั่ง ไทเฮาคือสตรีแกร่งที่กล้าหาญไร้ผู้ใดเทียมความเป็นจริงนั้น อุปนิสัยของนางเป็นคนอ่อนไหวมาก อีกทั้งยังมีความวิตกกังวลอีกด้วย ในจุดนี้เหล่าขันทีล้วนทราบกันดี ราชกิจล้าปากขึ้นในทุกวัน การแก่งแย่งชิงอำนาจที่ห้อมล้อมไทเฮาและฮ่องเต้ นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ด้วยเหตุนี้ การบรรทมของไทเฮาก็ค่อย ๆ ถูกรบกวนขึ้นเรื่อย ๆ” (นวนิยายซังฉยงจื่อเหม่า เล่มปลาย, 2010, หน้า 53)

“ข้ายังคิดว่า พระนางซูสีไทเฮาจะสามารถลืมนึกว่าตนเป็นหญิงชราอายุ 60 กว่าปีได้ ลืมราชกิจทั้งหมดแล้วพาตัวเองกลับมาใช้ชีวิตที่สตรีนางหนึ่งควรมีได้” (นวนิยายซังฉยงจื่อเหม่า เล่มปลาย, 2010, หน้า 126)

ฉบับละครโทรทัศน์ : ในฉบับละครโทรทัศน์ก็ยังคงมุมมองที่ซุสึไทเฮาเป็นสตรีนางหนึ่งที่อาศัยอยู่ในวังหลวงมานานแสนนาน มีความสุข ความทุกข์ดังมนุษย์ปุถุชนเอาไว้ด้วยเช่นกัน โดยมีทั้งมัมเมตดา สุนทรีย อารมณ์ขัน รวมถึงอารมณ์ที่โศกเศร้าหม่นหมอง เป็นต้น

3.1) ไทเฮาที่เมตดา

ในฉบับละครโทรทัศน์ ซุสึไทเฮาจะแสดงออกถึงความเมตตากับคนรอบตัวอยู่บ่อยครั้ง ทั้งฮ่องเต้ หลี่ซุนอวี่น องค์หญิงโซ่วอาน หรือแม้แต่พระมเหสีเจินเฟย ก็เคยได้รับความเมตตาจากพระนาง เช่นในช่วงที่ไทเฮาจะทำการรัฐประหารยึดอำนาจฮ่องเต้ ไทเฮาก็จัดแจงให้หลี่ซุนอวี่นไปสักการะศาลบรรพชนเพื่อที่จะได้ไม่ต้องเห็นเหตุการณ์อันโหดร้ายเหล่านั้น เพราะเป็นห่วงความรู้สึกของเขา หรือสามารถสังเกตได้ในตอน 28 ซึ่งเป็นตอนจบของเรื่องที่ไทเฮายอมมอบอิสระให้แก่หลี่ซุนอวี่น ทั้งที่หลี่ซุนอวี่นเคยลอบสังหารตนเอง นั่นก็เพราะว่าไทเฮารักและเมตตาหลี่ซุนอวี่นจากใจจริง และไม่ต้องการให้เขาต้องอยู่ในพระราชวังที่มีแต่การแก่งแย่งชิงอำนาจแห่งนี้อีก

3.2) ไทเฮาผู้มีอารมณ์สุนทรีย

สำหรับซุสึไทเฮาในฉบับละครโทรทัศน์ ไม่เพียงแต่จะเป็นไทเฮาผู้มีเมตตาแล้ว ยังเป็นไทเฮาที่มักจะมีอารมณ์สุนทรีย ชอบวาดรูป เขียนอักษร และชมจิ้งจอกอยู่เป็นประจำ ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ทำให้ผู้ชมได้เห็นซุสึไทเฮาในมุมการใช้ชีวิตมากขึ้น ในประเด็นนี้ไม่ว่าจะทั้งมุมมองของชาวจีนเช่นสิ่วกวงหยวน (徐广源, 2007, หน้า 185) ที่ได้กล่าวไว้ในงานเขียนของตนว่า “งานอดิเรกและความสนใจของซุสึไทเฮานั้นกว้างขวางเป็นอย่างมาก นาง ‘ลุ่มหลงวรรณคดี เข้าใจประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง’ นางสนใจในการเขียนอักษร การวาดภาพเป็นอย่างมาก ซ้ำยังมีความรู้จริงอีกด้วย” หรือมุมมองของชาวญี่ปุ่นจากหนังสือของจิโร ทาฮาระ รวมถึงสารคดีที่ได้กล่าวไว้ในส่วนบททวนวรรณกรรม ก็ล้วนเห็นพ้องต้องกันว่าซุสึไทเฮามีความสามารถเหล่านี้อยู่จริง

3.3) ไทเฮาผู้มีอารมณ์ขัน

ไทเฮาในฉบับละครโทรทัศน์มักมีอารมณ์ขันอยู่เป็นประจำด้วย ผู้ชมจะได้เห็นรอยยิ้มและเสียงหัวเราะของไทเฮาอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งฉบับนวนิยายแทบจะไม่ปรากฏเลย ไม่ว่าจะเป็นการหัวเราะที่ฮ่องเต้แต่งตั้งตัวเป็นนักแสดงจิ้งในตอนที่ 5 การแซวทรงลู่วิ่งในตอนที่ 7 หรือจะเป็นเหตุการณ์ที่ไทเฮากับองค์หญิงโซ่วอานซ้อมการให้สัมภาษณ์แก่นักข่าวต่างชาติ ที่ไทเฮามัวแต่หัวเราะสำเนียงภาษาจีนขององค์หญิงโซ่วอานที่เลียนแบบสำเนียงการพูดของนักข่าวต่างชาติในตอน 13 เป็นต้น

3.4) ไทเฮาที่โศกเศร้าน้อยใจ

ขึ้นชื่อว่า “ซุสึไทเฮา” หลายคนอาจจะคิดว่าเป็นคนที่แข็งแกร่งมากกว่าสตรีทั่วไป แต่ในใจของนางก็มีมุมที่โดดเดี่ยว โศกเศร้าเสียใจไม่ต่างกับคนทั่วไป ซึ่งในฉบับนวนิยายก็นำเสนอในมุมนี้เช่นเดียวกัน ทีมผู้สร้างจึงคงมุมมองนี้เอาไว้ เพียงแต่อาจจะมิวิธีถ่ายทอดที่แตกต่างกันออกไปเท่านั้น ตัวอย่างเช่นเหตุการณ์การลอบ

สังหารพระนางของขุนภัย หลังจากทีนางโดนลอบสังหารก็รู้สึกโมโห ทว่าก็บ่นไปด้วยความเสียใจ เสียใจที่คิดไม่ถึงว่าลูกเลี้ยงของตนจะวางแผนลอบสังหารตนได้ลงคอ และถึงขนาดคิดว่าหรือที่จริงแล้วตนควรตายไปได้แล้ว ดังความ

ชูสีไทเฮา: หรือบางทีข้าคงจะอยู่นานไปแล้ว ข้าเคยเป็นเสาค้ำจุนราชวงศ์ชิง แต่บัดนี้ข้ากลายเป็นหิน
ขวางทางของลูกข้าเสียแล้ว หรือบางทีข้าคงควรตายได้แล้วละ

(ละครโทรทัศน์ซังฉงจื่อเหมา, ตอนที่ 21, 13:05-13:30)

หลังจากกล่าวข้อความข้างต้น นางก็นอนกอดหมอนหลังน้ำตาและหลับไป ซึ่งนี่ทำให้เห็นว่าแม้นางจะมีอำนาจเพียงไร จะเข้มแข็งสักแค่ไหน แต่สุดท้ายแล้วนางก็เป็นหญิงชราคนหนึ่งที่มีความรู้สึกไม่ต่างจากคนทั่วไป มีความเศร้า มีความน้อยใจเหมือนคนธรรมดาคนหนึ่ง ยิ่งฉากที่นางร้องไห้พร้อมกับสนทนากับฮ่องเต้เกี่ยวกับเหตุการณ์ในครั้งนี้ ก็ทำให้ยิ่งเห็นความน้อยอกน้อยใจของนางชัดยิ่งกว่าเดิม

เหตุการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นเหล่านี้ แม้จะมีการเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดปลีกย่อยไปจากฉบับนิยายพอสมควร ทว่าก็ยังคงมุมมองที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อเอาไว้ ทำให้ผู้ชมสามารถเห็นพระนางชูสีไทเฮาในมุมมองที่น่าเห็นใจได้มากขึ้น

นอกจากสามประเด็นหลักข้างต้นแล้ว สิ่งทีฉบับละครโทรทัศน์ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนขึ้นจากฉบับนิยายอีกอย่างหนึ่งก็คือ “ความซับซ้อนในจิตใจ” ของชูสีไทเฮา ไม่ว่าจะเป็นฐานะแม่ ผู้ปกครองประเทศ หรือมนุษย์ปุถุชน โดยสิ่งที่ถูกใช้เป็นสื่อเพื่อแสดงให้เห็นจิตใจอันซับซ้อนของพระนางก็คือ “หยกมังกร” และ “ดวงพระวิญญาณฮ่องเต้เฉียนหลง” ซึ่งถูกปรับเปลี่ยนไปจากฉบับนิยายเช่นเดียวกัน

ในฉบับนิยาย หยกมังกรคือสิ่งที่ฮ่องเต้ชาวแมนจูเทิดทูนบูชาเป็นของวิเศษ ทว่าได้หายสาบสูญไปในสมัยฮ่องเต้เฉียนหลง ชูสีไทเฮาจึงพยายามตามหามันกลับมา ทว่าความสำคัญของหยกมังกรในฉบับนิยายไม่ได้มีมากนัก ต่างจากฉบับละครโทรทัศน์ที่ชูสีไทเฮาพยายามตามหาหยกมังกรตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เพราะเชื่อมั่นว่านั่นคือสิ่งวิเศษที่จะสามารถช่วยเหลือประเทศนี้เอาไว้ได้ เมื่อประเทศสงบ นางก็จะได้ไม่ต้องบาดหมางกับลูก และสามารถถอนตัวไปใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างสงบสุข

ส่วน “ดวงพระวิญญาณฮ่องเต้เฉียนหลง” ซึ่งในฉบับนิยายมักจะปรากฏมาสนทนากับพระนางชูสีไทเฮาอยู่บ่อยครั้ง และยิ่งปรากฏตัวให้ตัวละครอื่นเห็นด้วย ก็ถูกปรับเปลี่ยนไปจากต้นฉบับเช่นเดียวกัน โดยตัดเรื่องคำบัญชาที่ชูสีไทเฮาจะยุคนี้ออกไป และให้สิ่งที่คล้ายกับดวงพระวิญญาณของฮ่องเต้เฉียนหลงมาสนทนากับชูสีไทเฮาในเรื่องของหยกมังกรแทน โดยการตามหาหยกมังกรและการสนทนากับดวงพระวิญญาณของฮ่องเต้เฉียนหลงของชูสีไทเฮานี้ เป็นเสมือนสิ่งหนึ่งที่สะท้อนจิตใจเบื้องลึกอันซับซ้อนของนาง จิตใจที่มีความกระหายในอำนาจ จิตใจที่มีความกลัวของพระนางให้เห็นชัดยิ่งขึ้น ดังความ

ชูสีไทเฮา: หรือว่าที่อยู่ของท่านคือในใจของข้า?

ฮ่องเต้เขียนหลง: ก็ไชนะสิ ข้าจะบอกเจ้าให้ณะ ในใจของเจ้าน่าสนใจมาก เข้าแล้วเข้าอีก ขึ้นแล้วขึ้น
เล่า เข้าประตู่ใจแล้วเป็นดังทะเลลึกจริง ๆ ข้าซ่อนอยู่ในที่ที่เจ้ามองไม่เห็น มองดูเจ้า
อยู่ ข้าเห็นว่าบางเวลาเจ้าก็คิดจะเข้ามาหาอะไรในนี้อย่างควบคุมตัวเองไม่ได้ แต่พอ
เจ้าเข้ามาแล้ว กลับหลงทางเองเสียอย่างนั้นใช่ไหมเล่า

(ละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหมา, ตอนที่ 4, 19:26-20:00)

ฮ่องเต้เขียนหลง: นี่เป็นครั้งแรกเลยนะที่ข้าได้ยินเจ้าพูดว่าเจ้ากลัวนะ

ซูสีไทเฮา: ใช่ แต่ว่าข้าพูดออกไปไม่ได้ ข้ากลัวว่าราชวงศ์ต้าซิงจะล่มสลายในมือของข้า ข้าจะต้องแบก
รับคำก่นด่าไปตลอดชาติ

ฮ่องเต้เขียนหลง : ข้าคิดว่าเจ้าเข้าใจแล้วเสียอีก ตอนที่เจ้าเลือกอำนาจแล้วนั้น ก็เท่ากับเจ้าเลือกที่จะ
แบกรับทุกสิ่งแล้ว

ซูสีไทเฮา: ข้าลำบากมาทั้งชีวิตแล้ว ถึงแม้ว่าข้าจะไม่ได้รับเกียรติยศเฉกเช่นท่าน แต่ก็ได้ผิดจนถึง
กับต้องมารับความอับยศอดสูเช่นนี้

(ละครโทรทัศน์ซังฉยงจือเหมา, ตอนที่ 16, 24:11-24:49)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ดวงวิญญาณของฮ่องเต้เขียนหลงเป็นเหมือนตัวแทนของจิตใจนาง การ
สนทนาระหว่างนางกับฮ่องเต้เขียนหลงก็คือการต่อสู้ภายในจิตใจของนางเอง การตามหาหยกมั่งกรที่กล่าวว่า
ทำเพื่อประเทศ สุดท้ายแล้วกลับทำเพื่อตัวนางเองทั้งสิ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนเช่นนี้ทำให้ผู้ชมสามารถเห็นความ
สับสนวุ่นวายภายในจิตใจของพระนางซูสีไทเฮาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

จากการบรรยายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในฉบับนวนิยายผู้ประพันธ์มีทัศนคติต่อพระนางซูสีไทเฮาแตกต่าง
จากมุมมองของชาวจีนทั่วไปที่ได้กล่าวไว้ในส่วนการทบทวนวรรณกรรม โดยเฉพาะเรื่องความเป็นแม่และความ
เป็นมนุษย์ปุถุชนที่เห็นได้อย่างชัดเจน ผู้ประพันธ์ได้ใส่ความเป็นมนุษย์ให้แก่ตัวละครนี้ ให้ซูสีไทเฮามีความรัก
มีความกลัว มีความโกรธ เน้นด้านดีของพระนางซูสีไทเฮาให้ชัดเจนมากขึ้น ละด้านลบให้อ่อนลงไป ผู้ประพันธ์
ได้แต่งเติมให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความรักระหว่างแม่และลูก ความจำใจที่พระนางต้องยึดอำนาจ ความสับสนใน
จิตใจของนางที่ต้องเลือกระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับคำบัญชาของฮ่องเต้เขียนหลง ความรักที่ประชาชนมี
ต่อนาง ไม่เพียงเท่านั้น ผู้ประพันธ์ยังเพิ่มเติมเหตุผลเกี่ยวกับภาพลักษณ์เชิงลบของพระนางซูสีไทเฮา ว่าเหตุผลที่
ทำให้โลกได้เห็นความโหดร้ายของซูสีไทเฮามากกว่าความดีงาม แท้จริงแล้วเกิดขึ้นจากการเขียนบทความใส่สีตี
ไข่นักข่าวชาวฝรั่ง ดังความต่อไปนี้

“ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ซันที้หลี่เหลียนอิงแท้จริงแล้วเป็น ‘บุรุษ’ เขาเป็นชายชู้ของไทเฮาดำหนดะวันตก
ฮ่องเต้ดังจื่อเป็นลูกของพวกเขาสองคน ฮ่องเต้เลียนเฟิง ไทเฮาดำหนดะวันออกและฮองเฮาของฮ่องเต้ดังจื่อ
ที่รู้ความลับนี้ แม้กระทั่งฮ่องเต้ดังจื่อเอง ก็ถูกวางยาพิษจนตายทั้งสิ้น รายงานข่าวเช่นนี้ เป็นข่าวลือที่ไม่มีมูล

ความจริงทั้งนั้น แต่ว่าล้วนออกมาจากปลายปากกาของโหม่สัทธิสัน (นวนิยายซังฉยงจือเหมา เล่มปลาย, 2010, หน้า 23)

การสร้างตัวละครซูสีไทเฮาให้ออกมาในลักษณะดังนวนิยายเรื่องนี้ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกเข้าใจ สงสาร หรือเห็นใจในตัวซูสีไทเฮามากขึ้น ซึ่งการที่ผู้ประพันธ์สามารถเขียนเรื่องราวของซูสีไทเฮาออกมาแบบนี้ ได้ ย่อมเกิดจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากชาวจีนเป็นอย่างแน่นอน ส่วนในฉบับละครโทรทัศน์ที่ ดัดแปลงจากฉบับนวนิยายก็ยังคงมุมมองเดิมที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอไว้ เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยน รายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมต่อประวัติศาสตร์จีนยิ่งขึ้น โดยสามารถอภิปรายผลและสรุปได้ ดังต่อไปนี้

อภิปรายผลและบทสรุป

1.) จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการดัดแปลงและสาเหตุแห่งการดัดแปลง ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากนวนิยายญี่ปุ่นเรื่อง *ซังฉยงจือเหมา* สู่ละครโทรทัศน์อิงประวัติศาสตร์จีนปี ค.ศ. 2010 ผู้วิจัยพบว่าตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในฉบับละครโทรทัศน์มีการดัดแปลงจากฉบับนวนิยายอยู่หลายจุด โดยกลวิธีการดัดแปลงที่ใช้อย่างเห็นได้ชัดคือ “การปรับเปลี่ยน” ซึ่งสามารถสังเกตได้จากอุปนิสัย บุคลิกหรือ การนำเสนอตัวละครนี้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนสาเหตุแห่งการดัดแปลงก็คือ “มุมมองทางประวัติศาสตร์” ที่แตกต่างกันของผู้ประพันธ์นวนิยายต้นฉบับซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นและทีมงานผู้สร้างฉบับละครโทรทัศน์ซึ่งเป็นชาวจีน จึงต้องมีการดัดแปลงเพื่อให้ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” มีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ประเทศจีนมากขึ้น และเหมาะสมกับภาพจำของผู้รับชมชาวจีน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการดัดแปลงของจักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2544) ที่กล่าวไว้ว่า “...วรรณกรรมบางเรื่องอาจมีช่องโหว่และขาดความมีเหตุมีผล ผู้เขียนบทจึงต้อง พยายามหาเหตุผลที่สมจริงให้ เพื่อความถูกต้องตามทฤษฎีละคร” และ “ผู้จัดทำบทจำเป็นต้องประเมิน รสนิยมของผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ผู้ชมต้องการชมละครอย่างไร ผู้จัดทำบทก็ต้องตอบสนองรสนิยมนั้น ๆ”

2.) จากการศึกษาพบว่า ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในนวนิยาย *ซังฉยงจือเหมา* มีภาพลักษณ์ในเชิงบวก มากกว่าเชิงลบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมุมมองของผู้ประพันธ์มีความแตกต่างจากชาวจีนทั่วไป โดยผู้ประพันธ์ ฉบับนวนิยายต้องการนำเสนอให้เห็นถึงพระนางซูสีไทเฮาในมุมมองที่แตกต่างจากเดิมผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ กล่าวคือ 1. ซูสีไทเฮาในฐานะแม่ 2. ซูสีไทเฮาในฐานะผู้ปกครอง และ 3. ซูสีไทเฮาในฐานะมนุษย์ปุถุชน ซึ่ง มุมมองเหล่านี้สามารถทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจ และเห็นใจพระนางซูสีไทเฮามากขึ้น หากพิจารณาทั้งสาม ประเด็นนี้จะพบว่าประเด็นที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อมีความสอดคล้องกับเนื้อหาบางส่วนจากหนังสือ ซูสีไทเฮา ในสายตาของชาวญี่ปุ่น ของจิโร ทาฮาระ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์แม่ลูก หรือความเก่งกาจของพระนาง ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าผู้ประพันธ์อาจได้รับ แรงบันดาลใจหรือแนวคิดมาจากหนังสือ *ซูสีไทเฮาในสายตาของชาวญี่ปุ่น* เพราะผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ก็เป็นชาว ญี่ปุ่น อีกทั้งยังมีชีวิตจริงอยู่ในยุคสมัยนั้น ผู้ประพันธ์จึงอาจเชื่อถือประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกโดยชาวญี่ปุ่น มากกว่า

นอกจากนี้ แนวคิดอื่น ๆ ของผู้ประพันธ์นวนิยาย *ซังฉยงจือเหม่า* และผู้ประพันธ์หนังสือ *ซูสีไทเฮาในสายตาของชาวญี่ปุ่น* ยังมีความสอดคล้องกับสารคดี “ราชวงศ์แห่งประเทศจีน ความจริงของสตรีอันชั่วร้าย ตอนไทเฮาตะวันตก” ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในส่วนการทบทวนวรรณกรรมอีกด้วย จึงเป็นไปได้ว่าชาวญี่ปุ่นบางส่วนอาจมีแนวคิดต่อพระนางซูสีไทเฮาเช่นนี้ ทำให้ผู้ประพันธ์เขียนถึงพระนางซูสีไทเฮาออกมาไม่เหมือนใคร

ทั้งนี้ผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของหลี่เถียน (2013) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระนางซูสีไทเฮาในนวนิยาย *ซังฉยงจือเหม่า* ในหัวข้อเรื่อง วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของ ‘ซูสีไทเฮา’ ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *ซังฉยงจือเหม่า* ของจิโร อาซาตะ เช่นกัน โดยหลี่เถียนกล่าวไว้โดยสรุปว่า เนื่องจากความแตกต่างในมุมมองทางประวัติศาสตร์ระหว่างจีนและญี่ปุ่น ในด้านการรับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือบุคคลในประวัติศาสตร์จีนของอาซาตะอาจเกิดความเข้าใจผิดในระดับหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการรับรู้ร่วมระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่ต่างกัน

3.) ในส่วนของสาเหตุที่ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” จากนวนิยาย *ซังฉยงจือเหม่า* ถูกดัดแปลงเมื่อนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ คือมุมมองทางประวัติศาสตร์ของผู้ประพันธ์ที่ผิดแปลกไปจากภาพจำเดิมที่ชาวจีนส่วนใหญ่มีต่อพระนางซูสีไทเฮา โดยหากอิงตามคำกล่าวของหวังซือซือ (2017) ที่กล่าวถึง ‘การชำระความผิดทางประวัติศาสตร์’ กล่าวคือบรรยายความผิดของบุคคลที่มีชื่อในทางไม่ดีให้เบาลง เสริมให้เห็นถึงความรู้สึกในใจชีวิตประจำวันของพวกเขาให้เด่นชัดขึ้นมา หรือการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่บุคคลที่เป็นผู้ร้าย เช่นนั้นภาพลักษณ์ของซูสีไทเฮาในฉบับนวนิยายอาจสามารถนับได้ว่า ‘ชำระความผิด’ ให้แก่พระนางซูสีไทเฮาในประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ วังจวิน ผู้กำกับฉบับละครโทรทัศน์ก็เคยกล่าวไว้ว่า “นวนิยายเรื่องนี้อาจมีข้อความบางส่วนไม่ตรงตามประวัติศาสตร์” (白郁虹, 2010, Online) ซึ่งถึงแม้จะกล่าวว่าเป็นตัวละครในนวนิยาย ทว่าตัวละครนั้นถือเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์จีน ดังนั้นจึงต้องถูกดัดแปลงให้เหมาะสมกับประวัติศาสตร์ของประเทศจีนมากขึ้น

ทีมสร้างฉบับละครโทรทัศน์ได้คงมุมมองที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอเอาไว้ กล่าวคือ 1. ซูสีไทเฮาในฐานะแม่ 2. ซูสีไทเฮาในฐานะผู้ปกครอง และ 3. ซูสีไทเฮาในฐานะมนุษย์ปุถุชน ทว่าก็มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งบุคลิก อุปนิสัย หรือแนวคิดของตัวละครให้มีความเข้ากับประวัติศาสตร์จีนมากขึ้น โดยรายละเอียดเหล่านั้นมีทั้งการนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์มาใช้ และมีการสร้างสรรค์เรื่องราวขึ้นใหม่ ทีมผู้สร้างละครโทรทัศน์ได้ลดการเชิดชูหรือการชำระความผิดที่เกินความจำเป็นให้น้อยลง เพิ่มสิ่งที่ควรมีเช่นการใช้อำนาจ หรือภาพลักษณ์ที่ดูเด่นให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเพิ่มความซับซ้อนของจิตใจมนุษย์ผ่านเรื่องราวการตามหาหยกมังกรและดวงวิญญาณฮองเต้เฉียนหลง เพิ่มความมีเหตุผลให้มากกว่าบุคลิกในนิยายต้นฉบับอีกด้วย ซึ่งการปรับเปลี่ยนตัวละครเช่นนี้ทำให้ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” เป็นตัวละครที่มีบุคลิกรอบด้าน มิใช่ตัวละครที่เป็นแบบแผนตายตัวเหมือนกับตัวละครอื่น ผู้ชมสามารถมองเห็นพระนางซูสีไทเฮาได้จากมุมมองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมุมมองในราชสำนักผ่านตัวละครเหลียงเหวินชิว มุมมองความเป็นแม่ ผ่านตัวละครฮองเต้กวงซิว หรือมุมมองความเป็นมนุษย์ปุถุชน ความเป็นสตรีเพศที่แม้จะชราภาพแต่ยังมีความน่ารักเอาแต่ใจผ่านตัวละครหลี่ซุ

นวนิยาย เป็นต้น การปรับเปลี่ยนเช่นนี้ทั้งไม่ขัดต่อภาพจำ หรือภาพลักษณ์ในประวัติศาสตร์ของประเทศจีนจนมากเกินไป และยังไม่ขัดต่อมุมมองที่ผู้ประพันธ์ฉบับนี้ต้องการนำเสนอด้วย การดัดแปลงตัวละครเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการดัดแปลงในด้านตัวละครของธนิส ชุตินธรานนท์ (2555) ที่กล่าวถึงการพัฒนาแรงจูงใจหรือความต้องการของตัวละครให้ชัดเจนและเข้มข้นขึ้น รวมถึงการเพิ่มรายละเอียดแก่ตัวละครในด้านความคิด ลักษณะนิสัยและการกระทำ

4.) จากข้อความในข้อที่ 3.) พบว่าตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในฉบับละครโทรทัศน์ที่ผู้วิจัยศึกษายังมีความสอดคล้องกับทั้งบทความของ หลิวฟิงหยวน (2010) ที่กล่าวว่า “ละครโทรทัศน์เรื่องซังฉงยงจื่อเหม่านำเสนอภาพลักษณ์ภายนอกที่ดูเยือกเย็นอดกลั้นและภายในจิตใจที่มีความขัดแย้งปั่นป่วนของพระนางซูสีไทเฮาแก่ผู้ชม ทำให้ภาพลักษณ์ของนางมีมิติและสมบูรณ์มากขึ้น” และยังสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของพิมพ์ลดา ดีมาก (2555) ที่สรุปไว้ว่า ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในเรื่องนี้มิได้ถูกนำเสนอในภาพลักษณ์ของนักปกครองเพียงอย่างเดียว แต่ยังเสนอบทบาทความเป็นแม่ เพื่อลบภาพความโหดร้ายและเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่พระนางซูสีไทเฮาอีกด้วย

นอกจากการปรับเปลี่ยนที่กล่าวในข้างต้น การที่ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ฉบับละครโทรทัศน์มีความแตกต่างไม่เหมือนใครเช่นนี้ ไม่เพียงเป็นผลงานของผู้ประพันธ์ ผู้เขียนบทละคร หรือผู้กำกับเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผลงานของนักแสดงด้วยเช่นกัน ซึ่งนักแสดงผู้รับบทพระนางซูสีไทเฮาคือนักแสดงชาวญี่ปุ่น “ยูโกะ ทานากะ” (田中裕子) ผู้เคยรับบท “โอชิน” จนโด่งดังไปหลายประเทศ ผู้กำกับวังจวินเองก็ได้เคยให้สัมภาษณ์ถึงเธอในรายการ Global Talk (《天下天天谈》) ปีค.ศ.2010 โดยสามารถสรุปได้ว่า “ยูโกะ ทานากะ” ได้เคยกล่าวว่าตนอยากแสดงเป็นซูสีไทเฮาในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เธอได้ยกตัวอย่างให้ซูสีไทเฮาเป็นดั่งเม็ดทราย เมื่อกำทรายขึ้นมาแล้วก็มีทั้งทรายที่อยู่ในมือและทรายที่เล็ดลอดจากมือไป และได้กล่าวว่าตนต้องการแสดงเป็นทรายที่เล็ดลอดออกจากมือไป ซึ่งนั่นก็คือซูสีไทเฮาในมุมมองที่คนจีนไม่เคยเห็นนั่นเอง จึงเป็นเหตุให้ตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในละครโทรทัศน์เรื่องซังฉงยงจื่อเหม่ามีลักษณะรอบด้านดังที่ปรากฏให้เห็น

เกี่ยวกับผู้เขียน

เดชาวัต เนตยกุล: นิติระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาจีน
คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กนกพร นุ่มทอง: รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คณะกรรมการพิจารณาเกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนเป็นภาษาไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2543). *เกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิไทย*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2544). *แปล แปลง และ ปรับรูปบทละคร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- ชุม. (2558). จากไอซินถึงซูสีไทเฮา ซีรีส์ “ลูกผสม” จีน-ญี่ปุ่น. สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2566. จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/555286>
- ธนสิน ชูตินธรรณท์. (2555). *สัมพันธ์ของบทละครเรื่องสาววิตรีและการสร้างสรรค์ใหม่เพื่อสื่อสารอุดมคติแห่งรัก*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัทธนี ประสานนาม. (2564). *เขียนด้วยเงา เล่าด้วยแสง : วรรณกรรมกับการดัดแปลงศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- ปิยะพิมพ์ สมิตติกล. (2541). *การเชื่อมโยงเนื้อหา “นวนิยาย” ในสื่อสิ่งพิมพ์และในสื่อละครโทรทัศน์*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิภู บุชบก. (2556, มกราคม-มิถุนายน). พระนางซูสีไทเฮา กับประเด็นข้อโต้แย้งทางประวัติศาสตร์. *วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 35(1), 108-141
- พิมพ์ลดา ติมาก. (2555). *การสร้างเรื่องเล่าและตัวละคร “ซูสีไทเฮา” ในวรรณกรรม ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2561). *ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาเยอรมัน สเปน ญี่ปุ่น และมลายู*, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 135 ตอนพิเศษ 82 ง.

ภาษาจีน

- 董凌峰. (2006). 略论慈禧太后与中国近代化. *天府新论*. (05), 125-129.
- 李同艳. (2013). 浅田次郎历史小说《苍穹之昴》中的“慈禧”形象解析. *青年文学家*. (09), 5.
- 刘芳源. (2010). 冰火交织的容颜——浅析电视剧《苍穹之昴》对慈禧太后形象的刻画. *大众文艺*. (05), 116.
- 刘勇, 柴志荣&梅生. (2002). 清东陵传奇. *文明*. (12), 27-41+44-45+26.
- 罗丽欣. (2002). 从普陀峪定东陵的建筑风格分析慈禧复杂的心理. *满族研究*. (03), 85-88.
- 浅田次郎. (2010). *苍穹之昴 (上)*. (刘沙沙, 常晓宏译). 长沙: 湖南人民出版社.
- 浅田次郎. (2010). *苍穹之昴 (下)*. (常晓宏译). 长沙: 湖南人民出版社.
- 田原禎次郎. (2013). *日本人眼中的慈禧*. (董丹, 译). 北京: 故宫出版社.
- 王四四. (2017). 新世纪影视剧的“历史洗白”思考. *电影文学*. (05), 8-11.
- 吴月玲. (2010). 提供历史剧新视角. *中国艺术报*. (004), 1-2.
- 徐广源. (2007). *正说清朝十二后妃*. 重印. 北京: 中华书局.
- 薛柏成. (2004). 叶赫那拉氏后妃与清代历史考评. *吉林师范大学学报 (人文社会科学版)*. (02), 91-95.
- 白郁虹. (2010). *《苍穹之昴》: 中日制造另类慈禧*. Retrieved 1 February 2023, From <http://ent.sina.com.cn/r/m/2010-03-12/15112895956.shtml>
- 华录百纳热播剧场. (2021). *《苍穹之昴》 EP01-28*. [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLHOMQ6tK7Yue324Rwu9ofPNECfmtK7s1i>
- 历史控纪录片. (2018). *中国皇朝 女性传说 恶女慈禧太后的真相*. [Video]. 腾讯视频. <https://v.qq.com/x/cover/mzc00100v5l9cj0/i0397r9pdxm.html>